

אם לא תמחק יבוא שוטר: דמותו של השוטר בחברה בראי מגמת תביעות הדיבה מצד שוטרים

אפרת פודם, אסף דרעי ושיר טולדנו*

בשנים האחרונות אנו עדים למגמה הולכת ומתפשטת של "תביעות שוטרים". יותר ויותר שוטרים מגישים תביעות דיבה נגד אזרחים שביקרו, השמיצו או גינו אותם ברשתות החברתיות. באופן טבעי, תופעת תביעות השוטרים הלכה והתחזקה בעידן הדיגיטלי המתאפיין בתיעוד של אירועים רבים באמצעים אלקטרוניים והפצתו ברשתות החברתיות לקהל הרחב.

במאמר זה נבקש לדון בפער שבין תפיסתו של הציבור את דמות השוטר לבין תפיסתם של השוטרים את דמותם־הם. נמחיש את הפער התפיסתי הזה באמצעות תיאור נרחב של תופעת תביעות הדיבה מצד שוטרים, וניתוחה על בסיס תיאוריות מרכזיות הנוגעות לחקר המשטרה – התרבות הארגונית של המשטרה ומודל ההליכים ההוגנים. בעזרת תיאוריות אלה נצביע על פער תפיסתי קיים, שאף הולך ומעמיק עקב השימוש בתביעות השוטרים כדבר שבשגרה.

על אף האתגר המשמעותי שבצמצום הפער התפיסתי הגדל ומעמיק, לנוכח מציאות החיים במדינת ישראל ובעולם בכלל, ננסה להציע פתרונות לצמצומו. זאת, תוך שמירה על זכותם של השוטרים לקבל פיצוי אם הוצאה דיבתם רעה, וכן תוך שמירה על החשיבות שבביקורת ציבורית ועל תדמית השוטר כפי שהיא נתפסת בעיני האזרח והציבור הרחב.

* עו"ד פודם ועו"ד דרעי הם מנחי קליניקות משפטיות בפקולטה למשפטים במכללה למינהל. ניסיונם המצטבר בייצוג נתבעים בתביעות דיבה רבות שהוגשו בשנים האחרונות על ידי שוטרים נגד אזרחים, עורר בהם מחשבות באשר לתופעה, ואלה הובילו לכתיבת מאמר זה. שיר טולדנו היא בעלת תואר בוגר במשפטים (L.L.B.) ובוגרת המערך הקליני בפקולטה למשפטים ע"ש שטריקס, המכללה למינהל, ותלמידת תואר מוסמך במשפטים (L.L.M.) באוניברסיטת תל אביב. המערך הקליני מאגד קליניקות משפטיות במגוון תחומים של זכויות אדם ושינוי חברתי, שבצד העשייה האקדמית המקובלת הן מטפלות ומייצגות בתיקים עקרוניים בעלי חשיבות רוחבית מתוך אמונה בכוחה של הפרקטיקה המשפטית להניע שינוי חברתי.

פתח דבר

מאמר זה נכתב בעקבות שיחות רבות שניהלנו בשנתיים האחרונות בינינו לבין עצמנו, עם הסטודנטים שבהנחייתנו ועם לקוחותינו, אשר התקשו להבין כיצד הפכו מאזרחים שומרי חוק לנתבעים בתביעות דיבה על ידי שוטרים. מתוך השיחות עלו תהיות של הלקוחות וצפו ועלו גם השאלות שלנו כעורכי דין וכאזרחים, מדוע תיק "כשר" מבחינה משפטית גרידא מותיר אותנו בחוסר נוחות ובתחושת אי־צדק.

המחשבות והתהיות הללו החלו להתגבש אצלנו מתוך עיסוק אינטנסיבי בפרויקט "חופש הביטוי ברשת" שאנו מובילים בקליניקות שלנו, שבמסגרתו אנו מייצגים אזרחיות ואזרחים שנתבעים בתביעות דיבה בגין אמירות שפרסמו ברשתות החברתיות. מחאת בלפור ומשבר הקורונה הובילו לכך שליבת העשייה בשנה האחרונה התמקדה בתביעות־רשת בעלות גוון ייחודי וחדשני בנוף תביעות הדיבה – תביעות שבהן אזרחים נתבעים על ידי שוטרים באופן אישי בעקבות ביקורת או גידופים שכתבו נגד השוטרים או נגד המשטרה ברשתות החברתיות השונות.

לצד מלאכת הייצוג הרשמית ניהלנו שיח ער ונוקב במטרה להבין האם ומדוע יש הבדל בין תביעת דיבה המתנהלת בעקבות פרסומים ברשתות החברתיות בין שני צדדים פרטיים לבין תביעה המוגשת באופן פרטי על ידי שוטר נגד אזרח? ומדוע העובדה שמדובר בשוטר המבקש לתבוע מעוררת בנו קושי כמשפטנים וכאזרחים. כאן המקום להבהיר שאנו מכירים בזכותם הלגיטימית של שוטרים להגן על שמם הטוב ומטרת המאמר אינה להשיג על כך, אלא להצביע על המורכבות הנוצרת בבחירה דווקא באפיק משפטי זה מתוך הסתכלות כוללת על תפיסת הזהות של השוטר בציבור ועל השפעת תביעות מסוג זה על מערך היחסים בין האזרחים למשטרה.

במסגרת השיח שניהלנו בקליניקות, עם הלקוחות שלנו וגם עם השוטרים התובעים ובאי כוחם, הבנו שהקושי אינו נעוץ במורכבות משפטית או בלקונה בחוק, אלא בעובדה שמדובר במפגש בין שוטר לאזרח במרחב לא־טבעי ובנסיבות שלא הורגלנו בהן עד כה.¹ כניסת "השוטר" אל תוך הליך משפטי אזרחי־פרטי, שעוסק במחאה אזרחית הקשורה לתפקידו, מציפה שאלות רבות שיש לתת עליהן את הדעת. במאמר זה ננסה להבין את כיצד דמות השוטר והמאפיינים הארגוניים שבהם הוא פועל, אל מול האופן שבו האזרח תופס את דמות השוטר, מייצרים פער הבא לידי ביטוי בתביעות הדיבה של השוטרים.

1 לראיונות עם אזרחים שנתבעו על ידי המשטרה ראו למשל: אריק וייס "אין לי כסף לעו"ד": מדוע המשטרה תובעת אזרחים על לשון הרע? "חדשות 13 (10.4.2021) (להלן: וייס "אין לי כסף לעו"ד"); רועי ינובסקי "השוטרים שתובעים אזרחים שקיללו אותם – וזוכים" כאן (26.2.2019); יהושע (ג'וש) בריינר ובר פלג "נאצי" זה 5-10 אלף ש, לפחות: גל התביעות של שוטרים נגד טוקבקיסטים" הארץ (15.9.2020); נוהל משטרת ישראל 90.028.223 "הטיפול בפרסום פוגעני נגד שוטרים ברשת"; מאשה אברבורך "השאלה הבסיסית שעלינו לשאול היא 'מה פתאום שוטר תובע אזרח?' המקום הכי חם בגיהנום (4.3.2021) (להלן: אברבורך "השאלה הבסיסית"); לירן לוי "העיוותים עברו לרשת: המחאה והקורונה הביאו לגל תלונות על 'שיימינג' של שוטרים" וואלה (25.11.2020) (להלן: לוי "העיוותים עברו לרשת").

לטעמנו, תביעות דיבה אלה רק מרחיבות את קיומו של הפער ואת התהום הפעורה בין השוטרים לבין האזרחים. נבקש להציג את סוגיית תביעות הדיבה של השוטרים באמצעות ניתוח תיאורטי העוסק בתרבות הארגונית של המשטרה וכן בראי מודל ההליכים ההוגנים.

מגן ולא חרב – על דמות השוטר

דמות השוטר מלווה אותנו עידן ועידנים. היא תופסת מקום מרכזי בארון הספרים היהודי,² בעיצוב התרבות המערבית ובתרבות ההמונים.³ דמותו של "השוטר אזולאי" או דמותם של השוטרים ב"הארי המזוהם" מלוות את הקאנון התרבותי בישראל כמו גם מעבר לים.⁴ זאת עוד בטרם צללנו אל הקורפוס המשפטי המחייב הנוגע לתפקידו של השוטר ומגדיר את סמכויותיו. בכל מארג חברתי בהיסטוריה האנושית התקיימה השאיפה לסדר ופיקוח חברתי, המונה "שיטור" מופיע כבר במקורות ומבטא את הרצון במתווכים מוסכמים שתפקידם להבטיח את השלטת הסדר והביטחון על כלל חברי הקבוצה.

בפרשת שופטים,⁵ העם מצווה למנות שופטים ושוטרים על מנת להקים מערכת חברתית טובה ומתפקדת. השוטרים נדרשים להיות המוציאים לפועל של החלטות הערכאה השיפוטית, והמפרשים עומדים על כך שהאידיאל החברתי הוא שיוותרו השוטרים ללא עבודה מאחר שהציבור יקבל עליו את החלטות הדיינים ויציית להם.⁶ הרמב"ם מתאר את השוטרים כמי שבידיהם הכוח לאכוף את הסדר הציבורי בכפוף למערכת המשפט וכלליה.⁷ בפקודת המשטרה נכתב כי שוטר הוא מי שנמנה עם משטרת ישראל,⁸ וכי תפקיד המשטרה הוא: "לעסוק במניעת עבירות ובגילויין, בתפיסת עבריינים ובתביעתם לדין, בשמירתם הבטוחה של אסירים, ובקיום הסדר הציבורי ובטחון הנפש והרכוש".⁹ הגדרות רשמיות אלה מבטאות נאמנה את האופן שבו נתפסת דמות השוטר בקרב הציבור: לובש המדים, המשמש כנציג החוק ומזוהה כמעט לחלוטין עם מערכת אכיפת החוק, סמל הסדר והמוסר. תפיסה זו נסדקת כאשר אותה הדמות הופכת לתובע במשפט אזרחי. בתוך כך, ברהסמכא הופך לבר־פלוגתא והמגן הופך לחרב.

2 דברי הימים א, כג 1; משנה תורה, סנהדרין, פרק א, הלכות א ו־ב.

3 אלי אשד "האבולוציה של דמות השוטר בתרבות" ליברל (12.7.2015).

4 רון שיוביץ "משטרה מהסרטים: דמות השוטר בקולנוע" מראות המשטרה: בטאון משטרת ישראל 161, 20, 22-20 (1997); יונתן גת "הסמטאות כבר לא שלו: דמות השופט בקולנוע" ליברל (10.11.2019).

5 דברים טז 18.

6 דוד להמי רבי קלונימוס קלמן הלוי אפשטיין מקראקא (בעל 'מאור ושמש') (1957).

7 וכלשון הרמב"ם "שופטים אלו הדיינים הקבועין בבתי הדין ובעלי דינין באים לפניהם. שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינין המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמידות ולהכות על מעוות וכל מעשיהם ע"פ הדיינים וכל שיראו בו עוות דבר מביאים אותה לבית דין ודינין אותו לפי רשעו", משנה תורה, שופטים, פרק א, הלכה א.

8 ס' 1 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971.

9 ס' 3 לפקודת המשטרה.

כדי להמחיש את הפער התפיסתי, נתאר את תופעת "תביעות השוטרים" שאליה נחשפנו במסגרת העשייה הקלינית. כך למשל, מחאת יוצאי אתיופיה במדינת ישראל, שהחלה בעקבות אירוע ירי של שוטר באזרח, הובילה למחאה ציבורית נרחבת, בין היתר באמצעות הפגנות המוניות אשר נועדו למתוח ביקורת על התנהלות המשטרה וקראו לצמצום הגזענות והאלימות בארגון.¹⁰ המשטרה שהייתה מושא המחאה נאלצה להתמודד הן עם הטחת הביקורת החריפה נגד התנהלותה והן להיות אמונה לאשר, לאבטח ולרסן את ההפגנות. מטבע הדברים, נקודת מפגש זו בין ציבור המוחים לבין שוטרים הייתה טעונה במיוחד.

במהלך ההפגנות נהגו המפגינים לתעד ולסקר את האירועים בשידור חי ברשתות החברתיות לטובת הציבור הרחב. אזרחים שצפו בשידור הגיבו מטעמם וביקשו לבקר את התנהלות המשטרה באופן כללי ובמהלך ההפגנה בפרט. בשל תגובות הצופים ברשתות, הוגשו תביעות דיבה הן נגד המגיבים והן נגד הפעילים שפרסמו את התיעוד, אף שלא ניתנו מצידם התייחסות או ביקורת לתוכן, בטענה שהפצת הסרטון שלהבה את דעת הקהל וגררה תגובות זועמות וביטויי גנאי העולים כדי לשון הרע.¹¹ כך נוצר מצב שפעילים חברתיים שביקשו לתעד הפגנה נגד המשטרה והתנהלותה, מצאו עצמם כנתבעים על ידי השוטרים שפינו אותם ולעיתים עצרו אותם. המפגש הטעון בהפגנה והמעצר בעקבותיו הפכו לאירוע נזיקי שנידון בבית המשפט כסכסוך בין שני אזרחים פרטיים במנותק מאירועי המחאה והשלכותיה הציבוריות. המפגש עם המשטרה במרחבי ההליך האזרחי והקשיים הצומחים מכך הם ליבת מאמר זה, המבקש לבחון את התמורות בתפיסת דמות השוטר בראי חברתי-ארגוני ולא משפטי גרידא.

בפרק א נציג את מגמת תביעות הדיבה מצד שוטרים כלפי אזרחים; בפרק ב נפרוש את המסגרת התיאורטית המאפיינת את התרבות הארגונית של המשטרה, ולאחר מכן נשתמש בה לצורך ניתוח התופעה; בפרק ג נדון במודל ההליכים ההוגנים לשיטור, ועל בסיסו ננתח את תביעות השוטרים. זאת, על מנת לענות על שאלת הפער, ככל שקיים, בין תפיסת דמות השוטר בעיני האזרח ובין תפיסת השוטר את דמותו-הוא; בפרק ד נדון במסקנות שיעלו מהדיון וננסה להציע פתרון שיוכל לצמצם את הפער התפיסתי; ולבסוף נסכם.

א. שוטרים vs אזרחים

בעידן הנוכחי השליטה בורירת המידע והידע הופקעה מרשותם הכמעט בלעדית של כלי התקשורת ועברה אל הרשתות החברתיות. זירות אלה הפכו למקום מרכזי לקיום דיונים ציבוריים בנושאים פוליטיים וחברתיים והן מנוהלות על ידי אזרחים, מנהיגי

10 סיון חילאי והדר גיל-עד "מובילי המחאות ברשימת המעקב: 'קראו לנו הזויים, לא סתם זעקנו' מדינת משטרה" N12 (9.2.2022); חן מענית "בזמן שהפגנות יוצאי אתיופיה ממשיכות, מח"ש חוקרת את הירי בסלומון טקה ז"ל" גלובס (2.7.2019).

11 תא"מ (שלום י-ם) 19-09-65911 טספהון נ' אברהם (לא פורסם).

מעצמות וכלי תקשורת גם יחד.¹² ללא צנזורה, ישיבות מערכת או שיקולים פוליטיים מסחריים, יכולים כיום כל אזרח ואזרחית להביע את דעתם או להגיב לזו של אחרים. הנגישות הגבוהה לרשתות חברתיות בקרב מרבית אזרחי העולם, מאפשרת להשמיע מגוון רחב של קולות, שלא תמיד הושמעו באמצעי התקשורת המסורתיים. באין מגבלות של השכלה, מעמד או יכולת כלכלית, ניתן לומר כמעט הכול באין מפריע. על אף הפוטנציאל האמור בהשמעת דעות שונות ומגוונות, הסרת החסמים להתבטאות והיעדר הביקורת על מהימנות התוכן המפורסם פוגעים במידה ניכרת ביכולת לאמור את טיב מהימנותן או איכותן של הדעות.¹³

המאפיינים שתוארו לעיל, כגון נגישות קלה, הביאו למנעד רחב של התבטאויות. גלילת עמוד פייסבוק ממוצע תציע הפניות לכתבות וחדשות, שיתוף באירועים אישיים, ביקורת צרכנית ואזרחית, וכן לא מעט פרסומות. כך שבין שיתוף מתכונים או תמונות מחופשה משפחתית יכולים להתפרסם גם שיתופים במחאות חברתיות או טראומות אישיות, ותגובות קשות לאירועים ציבוריים. לעיתים הפרסום הראשוני הוא מאופק ובלשון נקייה, אך לעיתים תכופות התגובות, הרגשות וההתבטאויות שהוא יעורר יהיו קיצוניים וכזים מאוד.

אנו מורגלים בכך שהרחוב הישראלי הוא בוטה וסגוני, אבל המעבר המידי מהבעת דעה וביקורת בכיכר העיר או במפגש משפחתי להבעתן ושיתופן במרחב הווירטואלי, מנציח ומתעד את ההתבטאויות, שאותן היינו מורגלים לשמוע ברחוב, בכתב. בניגוד לאמירות שבעל פה במרחב הציבורי, אמירות שנכתבות אינן מתאדות באוויר הפתוח, הן נותרות עלי כתב ומופצות מייד לכל עבר ללא שליטה של הכותב למספר האנשים שייחשפו אליהן או יגיבו. כמו כן, כידוע, האלגוריתמים של הרשתות החברתיות השונות בנויים כך שתגובות רבות מגדילות את חשיפת התוכן.¹⁴ נוסף על כך, בניגוד לאמירות שנאמרות במסגרת המרחב הפתוח או במסגרת חברתית מסוימת, תגובות ברשתות חברתיות מגיעות לקהל מגוון וזר. יכולתו של קהל זה לפרש את התגובה ולהבין אותה בהקשר שנכתבה וביחס לזהות המגיב, למשל, היא מצומצמת מאוד, ומשפיעה באופן ממשי על הפרשנות שתינתן לתגובה ולהשלכות הפרסומיות שלה.¹⁵ מרחב חדש זה הוביל לפיתוח ענף חדש בעולם המשפט – תביעות דיבה בעקבות פרסומים ברשתות החברתיות. קצרה היריעה מלסקור ולפרט תופעה זו, אך ניתן לראות מגמת עלייה ברורה

12 מיכל לביא "התפשטות שמועות ולשון הרע ברשתות: הצעות לפעולה" חוקים יג 59, 73-74 (2020).

13 טל לאור "אופי פעילותם של אנשי התקשורת בישראל בעידן הרשתות החברתיות: הפייסבוק" קשר 256, 55 (2020).

14 רוני ארזי "פייסבוק: אלגוריתם צמא דם" מקור ראשון (3.10.2021).

15 חאלד גנאים, מרדכי קרמניצר ובוועז שנור דיני לשון הרע: הדין המצוי והדין הרצוי חלק שלישי (מהדורה שנייה מורחבת 2019); נועה מור "רשתות חברתיות מקוונות כזירות לעיצוב זכויות והקצאתן: לקראת החלתן של חובות מן המשפט הציבורי" דין ודברים יד 127 (התש"ף); עמוס נוה "מירי רגב @!&# – טיעונים להגנת התבטאויות מגוונות של אנשים פרטיים בפייסבוק" הכנסת אורחים (צפוי להתפרסם ב-2022).

בשימוש בתביעות לשון הרע בעקבות פרסומים ברשתות החברתיות בכל תחומי החיים, החל מתביעות בעקבות ביקורת צרכנים,¹⁶ דרך ביקורת ציבורית על פוליטיקאים,¹⁷ וכלה בתביעות נגד נפגעות עבירה וסכסוכי גירושין.¹⁸ כולם רואים ברשתות החברתיות זירה לשתף ולחלוק, ומשכך הרשת החברתית מהווה גם כר פורה להשמצה, הטחת עלבונות, ודרישת פיצויים כספיים בגין אלה.

תופעת תביעות השוטרים, שבה אנו עוסקים במאמר זה, היא תת-תופעה במרחב תביעות הדיבה. היא עוסקת בשיח פוליטי, ובמחאה ציבורית המתרחשת בעיקר ברשתות החברתיות על רקע אירועים טעונים במפגש בין שוטרים לאזרחים. אכן כל מפגש של אזרחים עם שוטרים בהפגנות או בתקופות נפיצות חברתית יכול לייצר מפגש טעון במיוחד, אך בעידן שבו כל מפגש כזה גם יכול להיות מתועד במצלמות ולעלות בשידור חי לרשתות החברתיות – תיעוד המפגש והעלאתו לרשת החברתית מזמנים שיח ער וביקורתי מאוד באשר להתנהלות הצדדים למפגש. לעיתים מועלים רק סרטונים ללא טקסט נלווה, ולעיתים מצורף להם טקסט הסבר או מחאה, אלה וגם אלה זוכים לתגובות רבות מצד הקהל באשר הוא נמצא.

השנים האחרונות זימנו מפגשים טעונים מאוד בין אזרחים למשטרה, כדוגמת מחאת יוצאי אתיופיה, הפגנות בלפור ומגפת הקורונה שהביאה עימה תקנות מגבילות למדי בדבר התנהגות ברשות הרבים.¹⁹ המפגש המתמיד בין שוטרים לבין אזרחים הידרדר פעמים רבות לאכיפה משטרתית נוקשה ולפרקים אלימה וברוטלית. הרשתות החברתיות הוצפו בסרטונים שתיעדו פיזור הפגנות אגרסיבי או עיכובים ומעצרים של אזרחים. במקביל, באותם ימים, נחשף הציבור בארץ, ובעולם כולו, לפרשת "ג'ורג' פלויד" שעוררה סערה בארצות הברית.²⁰ הסרטונים שהופצו משכו תגובות וביקורת רבה מצד

16 ת"א (שלום פ"ת) 12-16-12217 בוגבו ישראל בע"מ נ' שמש (נבו 8.5.2018); אבישי גרינצייג "לראשונה: סולקה על הסף תביעת לשון הרע בנימוק שהיא תביעת השתקה" גלובס (11.8.2021).

17 ת"א (שלום ת"א) 12-19-37344 הרצוג נ' מגן (נבו 1.3.2021); ת"א (שלום ת"א) 16-03-56211 נתניהו נ' סרנה (נבו 11.6.2017); ע"א 323/98 שרון נ' בנימין, פ"ד (3) 245 (2002); ראו צאלה קוטלר הדרי "1,366 תביעות דיבה בשנה, ולא נראה שזה הולך להיעצר" שומרים (19.10.2021); מאשה אברבורך "שוטרי ישראל נגד הציבור: תביעות דיבה בסך כ-7 מיליון שקל בתקופת הקורונה" המקום הכי חם בגיהנום (5.2.2021). (להלן: אברבורך "שוטרי ישראל נגד הציבור").

18 תלה"מ (משפחה ראשל"צ) 19-01-25392 פלוני נ' פלונית (נבו 23.12.2020); נועה בנוש "אם גם את התקפת מינית, בבקשה צרי קשר" Ynet (14.8.2020).

19 עומר כביר "אם תקנות הקורונה ימשיכו לבוא בלי הסבר, לא יקבלו אותן" כלכליסט (6.8.2020).

20 ג'ורג' פלויד, אזרח אמריקני שחור, נעצר על ידי דק שובין, שוטר לבן במשטרת ארה"ב. השוטר לחץ את רגלו על צווארו של פלויד במשך כשמונה דקות, הנק אותו וגרם למותו. הרצח תועד וצולם והועלה לרשתות החברתיות. בעקבות הפרסום התעוררה בארה"ב סערה ציבורית רחבה ופרצו הפגנות רבות. להרחבה על פרשת פלויד ראו Don Corbett, *Changing the Game: George Floyd, Athlete Protest, and the Counterspeech Doctrine*, 98 U. DET. MERCY. L. REV. 197 (2021); State v. Chauvin, 955 N.W.2d 684 (Mich. Ct. App. 2021); חיים איסרוביץ "רצח ג'ורג' פלויד: עונש מאסר של 22.5 שנים לשוטר שחנק למוות את העצור השחור" מעריב (25.6.2021); רועי ברק "ארה"ב: השוטר שהרג את ג'ורג' פלויד הורשע ברצח מדרגה שנייה ושלישית" גלובס (21.4.2021).

אזרחים כלפי השוטרים המעורבים באירועים השונים, והציתו דיון ציבורי ער באשר להשלכות החמורות של האלימות המשטרית.

השוטרים מצאו עצמם אפוא בחזית, הן במרחב הציבורי שבו נדרשו להתמודד עם הפגנות סוערות ולאכזף מגבלות יוצאות דופן המשתנות תדיר, והן ברשתות החברתיות, שם נחשפה לא אחת זהותם הפרטית, והם הפכו למטרות גינוי מצד הציבור. על מנת להגן על שמם הטוב, התפתחה בקרב השוטרים פרקטיקה של תביעות דיבה (להלן: "תביעות השוטרים") שהוגשו על ידיהם באופן פרטני. כפועל יוצא מכך, התנהלו בשנתיים האחרונות עשרות הליכים שבהם סכסוך בין הפרט לבין שלוח המדינה נדרו אל מרחבי המשפט הפרטי,²¹ וסוגיות מהותיות של חופש ביטוי ומחאה ציבורית נזנחו לטובת בחינה דווקנית של תביעת לשון הרע.²² על תופעת תביעות הדיבה ברשתות החברתיות ועל התאמת חוק לשון הרע אליהן יש לדון בהרחבה ובנפרד. במאמר זה נבקש להתמקד בזיהוי תופעת תביעות השוטרים כנקודת ציון חשובה ומרכזית במארג היחסים בין האזרחים למשטרה, כתופעה שממחישה את הפער בין האופן שבו נתפסת דמות השוטר בעיני הציבור לבין האופן שבו השוטר תופס את דמותו, ואף עשויה להעמיקו. כאשר מדובר בגינוי המתבסס על טענות לאלימות משטרית לכאורה, התפיסה של דמות השוטר כמי שנועדה להגן נפגמת בתביעות השוטרים פעמיים: ראשית, באירועי אלימות המבוצעים על ידי שוטרים, הציבור עד לאנשי החוק החוטאים לתפקידם; שנית, כאשר האזרחים בוחרים לגנות את אלימות השוטרים בפלטפורמה המוכרת והזמינה להם ביותר, הרשתות החברתיות, הם הופכים בעצמם לנפגעים מידי אותה מערכת, שכן מוגשת נגדם תביעת דיבה על ידי השוטרים והם נדרשים לשלם עשרות אלפי שקלים. המציאות טופחת על פני האזרחים, והם נוכחים לדעת שהשוטר הוא לא רק המגן שנועד להגן עליהם, אלא לעיתים הוא גם החרב שפועלת באלימות נגד אזרחים, ושעלולה להיות מונפת מולם אם יגנו אלימות משטרית ברשתות החברתיות.

בהקשר זה נבהיר כבר עתה, כי נקבע נוהל מסודר ומצומצם שלפיו יינתן ייצוג משפטי ו/או מימון משפטי לתביעת דיבה של שוטר בהתאם לאישור ועדה מטעם פרקליטות המדינה, במקרים חריגים בלבד.²³ היות שזהו פתרון חריג, התפתחה פרקטיקה של הענקת הלוואות למימון ציבורי של ייצוג משפטי בתביעות השוטרים, אשר תוחזר רק

21 מאחר שאין פיקוח, לא ניתן לאמוד מהו ההיקף המדויק של התופעה, אך ניתן לראות התייחסות לסקירת התופעה. ראו והשוו קוטלר הדרי, לעיל ה"ש 17; משה גורלי "קילשון הרע: עורך הדין שפתח מפעל לתביעות לשון הרע של שוטרים נגד אזרחים" כלכליסט (11.2.2021); לוי "העימותים עברו לרשת" לעיל ה"ש 1; אברברוך "שוטרי ישראל נגד הציבור", לעיל ה"ש 17.

22 עמיקם הרפז ומרים גולן משפט ושיטור: זכויות אדם וסמכויות משטרה 97 (2018); בג"ץ 7074/93 סויסא נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד מח(2) 749, 783 (1994); בג"ץ 2557/05 מטה הרוב נ' משטרת ישראל, פ"ד סב(1) 200, 218 (2006); ראו גם אהרן ברק כבוד האדם: הזכות החוקתית ובנותיה כרך א 724-725 (2014).

23 הוועדה המייעצת לבחינת היקף הסיוע המשפטי הניתן לשוטרים דו"ח הוועדה 85 (2018) (להלן: דו"ח הוועדה המייעצת).

אם השוטר יפסיד בתביעתו.²⁴ פרקטיקה זו מהווה, לטענתנו, תמריץ להגשת תביעות השוטרים ולניצחון בהן, ומשום שמדובר בתביעה פרטית גרידא, המימון מרחיב את פערי הכוחות בין הצדדים. יתרה מזו, הפרקטיקה מעצימה את הפער בתפיסת דמות השוטר. נציין עוד, כי לתופעת הביוש נגד שוטרים יש מענה בדמות "קצין השיימינג" שתפקידו לסייע לשוטרים שנגדם הופצו פרסומים פוגעניים ברשתות החברתיות. "קצין השיימינג" יכול להפנותם להגיש בקשה לסיוע משפטי, או להגיש בעצמו בקשה להסרת הפרסום על ידי מחלקת הסייבר בפרקליטות במקרים המתאימים.²⁵ על כך נדון בהרחבה בפרק ד. כעולה מן המתואר, תופעת תביעות השוטרים ממחישה פער בין תפיסת דמות השוטר בעיני האזרח ובין תפיסת דמות השוטר בעיני הארגון ובעיני השוטר עצמו. לדעתנו, ייתכן כי תביעות השוטרים אף מעמיקות את הפער ומעצימות אותו. לפיכך, כדי לבחון את שאלת הפער וכדי להתחקות אחר הגורמים המובילים לקיומו ולעצימותו, נפנה כעת לבחינה מעמיקה ולניתוח תיאורטי-ביקורתי של תופעת תביעות השוטרים בראי חקר התרבות הארגונית של המשטרה ומודל "ההליכים ההוגנים". הניסיון להבין את הדברים לעומקם יסייע לנו בהמשך בהצעת פתרון נכון ומתאים שייתן מענה לקשיים המתוארים.

ב. התרבות הארגונית של המשטרה, תביעות השוטרים ומאפייני דמות השוטר

חקר התרבות הארגונית של המשטרה הוא נגזרת מראייה כוללת אשר שמה דגש על חקר "תרבות ארגונית" מתחום הפסיכולוגיה הארגונית.²⁶ המחקר הנוגע לתרבות ארגונית שואף לתאר ולהסביר את דפוסי ההתנהגות השונים בין ארגונים שונים, במטרה לנתח את פעילות הארגונים בצורה עמוקה ומושכלת.²⁷ התרבות הארגונית של המשטרה היא תת-ענף בחקר התרבות הארגונית, ומטרתה לספק כלי פרשנות לניתוח דרך פעולת המשטרה והתנהלותה, מתוך ניסיון להבין לעומק את הסיבות המובילות אותה לפעול בצורה כזו או אחרת.²⁸ בשל כך, חקר התרבות הארגונית של המשטרה הוא כלי משמעותי להבנת התנהלות המשטרה בפועל, וכן לצורך הצעת פתרונות מתאימים וישימים מבחינה ארגונית ואף תפיסתית.

24 שם, בעמ' 84-85.

25 עומר כביר "נוהל השיימינג של המשטרה: ניטור של התבטאויות אזרחים בגנות שוטרים – והסרתן" כלכליסט (7.10.2019).

26 עמיקם הרפז אסטרטגיות שיטור: סוגיות בעיצוב מדיניות אכיפת החוק 211-214 (2012) (להלן: הרפז אסטרטגיות שיטור). בספרו של הרפז מוצגים המודלים העיקריים של השיטור וכן נעשה ניתוח של טקטיקות המאפיינות את המודלים ואת מידת האפקטיביות שלהן במניעת הפשיעה. בספר מוצגת סקירה של עיקרי ההתפתחות של חקר השיטור בעשורים האחרונים.

27 שם.

28 שם.

השוטר הוא אדם העובד במשטרה, הוא הנציג של המשטרה כלפי הציבור הרחב, אין מדובר בהשתייכות רגילה למקום עבודה או הזדהות עם תאגיד גדול.²⁹ תפקידיה הייחודיים של המשטרה והאופן שבו הציבור תופס אותה מושלכים ישירות על השוטר עצמו. המבנה הארגוני של המשטרה ותפקידיה הייחודיים מעצבים את דמותו של השוטר, את הזכויות המגיעות לו, את מעמדו והתבדלותו מול הציבור.³⁰ השוטרים עוברים תהליך חברות והתמקצעות המרגיל אותם לקבוע גבולות סמליים ולהתבדל מכלל הציבור, ובכך מתחזקים הגבולות והשוני בינם לבין הציבור הרחב.³¹ כך למשל, לכישת המדים נועדה לא רק לסייע ביצירת גבולות, אלא גם ביצירת הבחנה נורמטיבית וייחוס מעמדי לקבוצה בכללותה.³²

שלושה מאפיינים עיקריים מבדלים את התרבות הארגונית של המשטרה מארגונים אחרים.³³ המאפיין הראשון, הסיכון הכרוך בתפקיד – הוא אומנם אינו ייחודי רק לתפקיד השוטר, אך הסיכון הוא חלק אינהרנטי מהתפקיד, הנלווה לשגרת העבודה היום-יומית הרגילה.³⁴ היקף החשיפה לסיכון בעבודת השוטר משפיע, מעצם טיבו, גם על התנהלות השוטר בשטח; המאפיין השני, הסמכות הנלווית לתפקיד – הכוללת סמכות על פי החוק לשימוש בכוח.³⁵ סמכות השוטר להשתמש בכוח כוללת מגוון סמכויות וכיניהן: מעצר חשודים, עיכוב אזרחים, הפעלת כוח פיזי, כניסה לרשות היחיד ועוד שלל סמכויות בעלות משקל והשפעה.³⁶ המאפיין השלישי נוגע ליעילות השוטר ולציפייה המערכתית מהשוטרים לבצע את עבודתם בצורה הטובה ביותר. היות שהמשטרה, כארגון, נתונה לביקורת תמידית ותקשורתית רבה על פעילותה, ברי כי לחץ מעין זה מוביל לעיתים להתנגשות עם יישום החוק בצורה הוגנת כלפי האזרח, מכיוון שפעילות ללא הפעלת כוח דורשת זמן רב יותר ומעכבת השגת התוצאה הביצועית הרצויה בדרכים מהירות יותר.³⁷

29 עדית הכימי היבטים צבאיים ואזרחיים בהכניית תפקיד השוטר בישראל 33 (2007).

30 EGON BITTNER, THE FUNCTIONS OF THE POLICE IN MODERN SOCIETY: A REVIEW OF BACKGROUND FACTORS CURRENT PRACTICES, AND POSSIBLE ROLE MODELS (1970).

31 הכימי, לעיל ה"ש 29.

32 Nathan Joseph & Nicholas Alex, *The Uniform: A Sociological Perspective*, 77 Am. J. Socio. 719 (1972).

33 הרפו אסטרטגיות שיטור, לעיל ה"ש 26; SKOLNICK H. JEROME, JUSTICE WITHOUT TRIAL: LAW ENFORCEMENT IN DEMOCRATIC SOCIETY (2011).

34 נעמי לבנקרון ואח' שימוש פסול בכוח במשטרת ישראל בראי המשפט: תובנות ראשוניות מן הפסיקה" משפט, חברה ותרבות ד: משפט ומשטרה 197, 203 (נעמי לבנקרון ותמר קריכלי-כץ עורכות 2021).

35 ס' 4 וס' 4 לפקודת המשטרה.

36 REINER, POLITICS OF THE POLICE (להלן: REINER, THE POLITICS OF THE POLICE 115, 119 (2010)). בספרו מציג ריינר כיצד התנהלות האזרח באותם מפגשים, ובמיוחד חתירה תחת סמכות השוטר מצד האזרח, משפיעה על נטייתו של השוטר להפעיל כוח.

37 לבנקרון ואח', לעיל ה"ש 34, בעמ' 203.

הסיכון הנלווה לתפקיד השוטר, כמו גם הסמכות להשתמש בכוח, מובילים לציפייה מן השוטר להשליט סדר ולהשתמש בסמכותו בצורה הנדרשת.³⁸ ציפיות אלה הן מקור ללחץ וחרדה כיוון שבה בעת מצופה מן השוטר גם לפעול בצורה יעילה ומיטבית.³⁹ הסיכון בעבודת השוטר אכן מצדיק את ההיתר שניתן לו להשתמש בכוח כלפי אלה החותרים תחת סמכותו, אך בד בבד דווקא גובר הסיכון הכרוך בתפקיד היות שהסמכות להשתמש בכוח משפיעה על נטייתו של השוטר להפעיל כוח.⁴⁰ בשל כך, נטען, ובצדק, שזהו מעגל המזין את עצמו.⁴¹ יש לציין כי תפקיד השיטור הכרוך בלחצים ובאתגרים רבים משליך על חייו האישיים של השוטר, ובעיקר על רווחתו הנפשית.⁴² לכך יש, כמובן, גם השפעה על המפגש האקראי בין אזרח לשוטר, וכן על האווירה הציבורית בכללותה.⁴³ אופייה של התרבות הארגונית של המשטרה מוביל לכידוד חברתי של השוטר תוך יצירת נאמנות חזקה לקבוצה. הרפז בספרו מצביע על כך ומציין כי:

העוינות, הסכנות שבמקצוע השיטור, וסמכויות השימוש בכוח, מבחינים את השוטר ממי שאינו שוטר. כל אלה גורמים לשוטר להזדהות עם קבוצת הייחוס שלו ונוצרת תרבות של "אנחנו והם" נגד האזרחים, שמביאה לנאמנות קבוצתית חזקה. הנאמנות היא תגובה ללחצי הסביבה והארגון. השוטרים תלויים אחד בשני פיזית ורגשית, כדי להתמודד הן עם הסכנות שהסביבה התפקודית מייצרת והן עם הממונים עליהם.⁴⁴

תפיסת ה"אנחנו והם" מומחשת בפרקטיקת תביעות השוטרים היות שהיא משקפת את תגובת הקבוצה לביקורת הציבורית. פרקטיקה זו מצדיקה את טיהור שמו של השוטר המסוים אך גם את טיהור שמה של המשטרה בכללותה.⁴⁵ על גישה זו ניתן ללמוד גם מתגובת המשטרה אשר מעודדת הגשת תביעות אלה.⁴⁶

38 הרפז אסטרטגיות שיטור, לעיל ה"ש 26.

39 שם.

40 Reiner, Politics of the Police, לעיל ה"ש 36.

41 לבנקרון ואח', לעיל ה"ש 34, בעמ' 203.

42 להרחבה על ההשלכות הרבות הנלוות לתפקיד ראו מיטל טל ואח' "שיטור קשוב" (Mindful Policing): אפיק חדש ומבטיח לחיזוק חוסנם ורווחתם הנפשית של שוטרים בישראל" משפט, חברה ותרבות ד: משפט ומשטרה 359 (נעמי לבנקרון ותמר קריכלי-כץ עורכות 2021).

43 שם.

44 הרפז אסטרטגיות שיטור, לעיל ה"ש 26, בעמ' 214.

45 מאשה אברברוך "שוטר: קצין השיימינג אישר לי להוציא חומרי חקירה לטובת תביעה נגד אזרח" המקום הכי חם בגיהנום (30.3.2021) (להלן: אברברוך "קצין השיימינג אישר לי"); ראו גם אברברוך "השאלה הבסיסית", לעיל ה"ש 1.

46 אברברוך "קצין השיימינג אישר לי", שם. ניתן לראות כי תגובת המשטרה מעודדת את השוטרים לפנות לאפיק התביעות האזרחיות בציינה כי: "לעיתים קרובות מדי אנו נתקלים בתופעה פסולה של 'שיימינג' (ביוש) ברשת כלפי שוטרים אוכפי חוק, בד"כ על רקע פעילות אכיפה שביצעו. המשטרה רואה בחומרה כל ניסיון פגיעה והכפשה של שוטרים על רקע מילוי תפקידם לשרת ולהגן על אזרחי ישראל, בין היתר באמצעות פרסומים פוגעניים ברשתות החברתיות. הטיפול בפרסומים פוגעניים מתבצע בהתאם לנסיבות המקרה ובמטרה לסייע לאותם שוטרים ולהתמודד עם התופעה המכוערת

הקושי העיקרי הטמון בתביעות השוטרים נוגע לסמכותם הרחבה להשתמש בכוח. כפי שתיאר זאת הנשיא ברק "כשעלי לומר לסטודנטים באוניברסיטה, מיהו בעל שיקול הדעת הגדול ביותר, התשובה היא השוטר ברחוב. לא רק שהשוטר הוא בעל שיקול הדעת הגדול ביותר, אלא גם שגם היכולת להתערב בהחלטתו היא הקטנה ביותר".⁴⁷ הסמכות הרחבה כשלעצמה מאופיינת בסיכון לביקורת על הפעלתה. לכך מצטרפת גם הסמכות להשתמש בכוח שמעצם טבעה עתידה להיות מלווה בביקורת על הפעלת הכוח, וכן על עוצמתו של הכוח.⁴⁸ ראוי לציין בהקשר זה את קביעותיה של כבוד השופטת בן-אליעזר באשר לחשיבות הביקורת הציבורית על סמכות השימוש בכוח, בעת הצורך:

ביקורת ציבורית על אלימות משטרתית בכלל, ואלימות משטרתית באכיפת ההגבלות שהוטלו בתקופת הקורונה בפרט – הוא נושא בעל חשיבות ציבורית משמעותית. לא יכולה להיות מחלוקת של ממש כי זהו נושא שראוי וחשוב לעורר ולעודד לגביו שיח חופשי ומוגן ככל הניתן ממגבלות וחסמים. הבמה הטבעית והנגישה ביותר לניהולו של שיח חשוב זה היא ברשתות החברתיות, אשר בהן לכל אחד מן המשתתפים – לרבות אלה המשתייכים לשולי החברה, הרואים עצמם לא אחת (בצדק או שלא בצדק) קורבנות לאותה התנהלות שכלפיה מופנית הביקורת, ואשר עד לפני שנים לא רבות קולם כמעט ולא נשמע – האפשרות והזכות להביע את דעתו. הדינמיקה במסגרתה מועלה לרשת סרטון המהווה בסיס לדיון, אליו מגיבים המשתתפים בהיוון חוזר – היא טבעית ובאופן כללי אף מבורכת. אין ספק, כי הטלת אחריות בלשון הרע בגין התבטאויות המובאות בתגובות בשיח מעין זה עלולה להרתיע רבים מן המשתתפים בשיח ולפגוע בו אנושות.⁴⁹

מעבר לחשיבות הרבה שיש בשיח ציבורי ער באשר לבחינה ביקורתית של הפעלת הסמכות להשתמש בכוח, הסנקציה שבתביעה אזרחית על ביקורת מעין זו, לא ראוייה ככל שתהיה, ממחישה את נקודת המבט של התרבות הארגונית של המשטרה שלפיה יש "אנחנו והם". שכן, במצב זה השוטר המסוים מסתכל על הפגיעה בו, כאדם פרטי, במנותק מהפגיעה שהשימוש במנגנון התביעה האזרחית גורם לתדמית המשטרה, כפי שהיא נתפסת מנקודת המבט של האזרח.⁵⁰ כמו כן, ראוי לציין את הפוטנציאל הגלום

הוא מתמקד בעיקר בניסיון להסיר את הפרסום וללוות את השוטר. כל ליווי וסיוע שניתן בהקשר זה מתבצע בהתאם לפקודות ונהלים מוסדרים, וכל שוטר חייב לנהוג לפיהם. מן הראוי כי מקרים בהם עולה חשד לעבירה של לשון הרע או דיבה כלפי שוטר, כמו כל אזרח ועובד ציבור אחר, יתבררו בבית המשפט בהליך האזרחי כחוק, ומן הראוי שכל אדם שומר חוק יגנה מעשים פסולים מעין אלו, ולכל הפחות ימנע מלבצעם.

47 אהרן ברק "המשטרה וזכויות האזרח" מבחר כתבים כרך א (חיים ה' כהן ויצחק זמיר עורכים 2000).

48 ת"א 56661-07-20 (שלום ראשל"צ) נעריני נ' זנרשטיין, פס' 4 לפסק הדין (נבו 15.11.2021).

49 ת"א (שלום ראשל"צ) 57183-08-20 גאנם נ' הלל, פס' 13 לפסק הדין (נבו 26.9.2021).

50 וייס "אין לי כסף לעודד", לעיל ה"ש 1.

בתביעות השוטרים כשלעצמן, בשל פגיעתן באמון הציבור, להגדלת המקרים שבהם אזרח יפגין חוסר כבוד כלפי השוטר. מעגל השימוש בכוח ימשיך להזין עצמו ויחזור חלילה. יתר על כן, גם הצורך ביעילות משטרתית המאפיינת את תפקיד השוטר, עלול להוביל, באופן טבעי, להפעלת כוח מופרז, שאינו דרוש, כדי למנוע מראש סיכון אפשרי. כמו כן, העובדה כי ביצועים טובים במסגרת אכיפת החוק הם המוערכים ביותר במסגרת הארגון ומובילים לקידום בארגון, מחזקת את הנטייה להפעלת סמכות מקום שניתן היה להימנע מכך, גם כאן מתוך הרצון למנוע מראש את העבריינות.⁵¹ פעולה שלא הייתה נדרשת אך הייתה יעילה, נתפסת בעיני השוטר והארגון כמגשימה את אינטרס אכיפת החוק, אך בעיני האזרח היא נתפסת כפעולה כוחנית שחובה לבקרה. מכאן עולה פער תפיסתי בנקודות המבט של האזרחים ושל המשטרה.

אפיון נוסף של תפקיד השוטר הוא היותו נתון באופן תמידי לשני סיכונים מקצועיים עיקריים: תגובות משמעותיות מצד הממונים עליו אם יתברר שפעל שלא כמצופה; ועמימות המובנית בתפקיד השוטר.⁵² עמימות התפקיד נובעת מתוך סתירה פנימית בין שלושת מרכיבי תפקיד השוטר המרכזיים. מרכיב השמירה על אינטרס הציבור ומרכיב אכיפת החוק עלולים להתנגש עם מרכיב מתן השירות בתפקיד. אף שמצופה מהשוטר למלא את תפקידו בהתאם לשלושת המרכיבים, הלכה למעשה הוא מתוגמל כאשר הוא ממלא את תפקידו ואוכף את החוק. שני הסיכונים המקצועיים הללו – התגובות המשמעותיות בתוך הארגון והעמימות המובנית בתפקידו – עלולים להוביל את השוטר לפעול בהתאם למצופה ממנו על ידי הממונים עליו, ולא בהכרח בדרך האידאלית המיישמת את שלושת מרכיבי התפקיד. בתוך כך, ייתכן כי שילוב זה הוא הגורם המוביל לעמוד על צדקתו כדי לשמור על מעמדו בתפקיד, אם הפעלת הסמכות על ידו תתפרסם באור שלילי ובצורה לא מהימנה לעמדתו. זאת משום שהעמימות המובנית בתפקידו של השוטר מובילה באופן טבעי להפעלת שיקול דעת המושפע מאחד המרכיבים, וברי כי החשש מפני תגובות משמעותיות אפשריות בעקבות שיח ציבורי ער, מוביל לרצון להילחם בביקורת שלתפיסת השוטר איננה לגיטימית ועולה כדי לשון הרע הנוגע לתפקודו. שני סיכונים אלה, לדעתנו, הם בין הגורמים המשמעותיים המובילים את השוטר להגיע כתובע אל בית המשפט כאשר פרסום הנוגע אליו פוגע, לטענתו, בשמו הטוב, כמו גם בסיכויו להתקדם בארגון.

לנוכח שני הסיכונים האלה, התפתחו בקרב השוטרים שני מנגנוני הגנה שנועדו לעזור להם להתמודד עם העמימות בתפקידם ועם התגובות המשמעותיות מצד מפקדיהם. האחד, נכונות מצד השוטרים להימנע מפעולות העלולות למשוך אליהם תשומת לב העלולה לפגוע בהם; השני, טיפוח תדמית השוטר כלוחם בפשיעה.⁵³ הלחימה בפשיעה, המתבססת על תפקיד האכיפה של השוטר, נתפסת בעיניו "כעבודת משטרה אמיתית" ובשל כך

51 הרפו אסטרטגיות שיטור, לעיל ה"ש 26.

52 שם.

53 שם.

היא מועדפת על פני תפקיד השמירה על הסדר הציבורי או מתן שירות לאזרח.⁵⁴ כמו כן, ביצועים טובים במסגרת אכיפת החוק הם לרוב המוערכים ביותר על ידי הארגון והמערכת הבכירה שבראשו, ועל כן גלום בהם פוטנציאל רב יותר לקידום.⁵⁵ לטענתנו, כחלק ממנגנון ההגנה הראשון שפיתחו השוטרים, שלפיו הם נכונים להימנע מפעולות המושכות תשומת לב שלילית, נמצא המאבק האזרחי בסרטוני הביקורת המופצים ברשתות בעניינם. סרטונים אלה מפנים ביקורת כלפי השוטר המסוים, ובה בעת מפנים ביקורת כלפי הארגון בכללותו. הפגיעה בארגון וכן פקפוק בהתנהלותו של השוטר המסוים יכולים ללא ספק לפגוע בסיכויי להתקדם בארגון, ובעלייה המיוחדת בסולם הדרגות. יש כאן, אם כן, אינטרס מקצועי משמעותי לנקות את שמו של השוטר, על מנת שהביקורת לא תפגע בו בתוך המסגרת הארגונית. חיזוק להנחה זו בא לידי ביטוי בדרישת ההתנצלות המתבקשת בתביעותיהם של השוטרים.⁵⁶ נוסף על כל אלה, גם שגרת העבודה של המשטרה, כשלעצמה, מובילה לשחיקה ברגישות השוטר המפעיל את סמכותו הייחודית. קרמניצר תיאר תופעה זו בציינו כי:

שגרת העבודה של המשטרה לא יכולה שלא לשחוק את הרגישות כלפי הזכויות הנפגעות. לבם של העושים במלאכת בשיטור נעשה גס. יש בעבודת המשטרה שילוב של מטרה ראויה וחשובה שהכל מכירים בה, ושכנוע פנימי ועמוק בקרב הפועלים להגשמתה בדבר חיוניותה ("מלאכת קודש"); ומשילוב זה קצרה הדרך שלא להקפיד הקפדה יתירה על האמצעים הננקטים לשם השגת המטרה.⁵⁷

בכך, טמון פוטנציאל נוסף להרחבת המקרים שבהם האזרח יבקר את פעולות השוטר, וכתוצאה מכך הרחבת היקפן של תביעות השוטרים בהליך האזרחי. מכל האמור לעיל נדמה, כי התרבות הארגונית של המשטרה ומאפייני תפקיד השוטר הייחודיים מובילים להסתכלות שונה על תופעת תביעות השוטרים בגין הוצאת דיבתם רעה. בעוד שמאפייני התרבות הארגונית של המשטרה, ובעיקר החתירה ליעילות והסמכות להפעלת כוח, היו אמורים להוביל לביקורת מצד השוטרים, ישנו אינטרס אישי-ארגוני לשוטר המסוים למנוע את קיומה. נראה כי מגמת העלייה בתביעות השוטרים מצביעה על האינטרס הארגוני במזעורה של הביקורת, ממחישה את תחושת "אנחנו והם" ומרחיבה את הפערים הקיימים בתפיסת דמות השוטר בין השוטרים לבין הציבור.

54 שם.

55 שם.

56 ס' 64 לכתב תביעה בת"א 18006-12-20 שושן נ' אסף (8.12.2020). (להלן: כתב תביעה שושן נ' אסף); לרוב נשלח מכתב לפני הגשת התביעה המבקש תשלום והתנצלות הנתבע העתידי על הוצאת דיבת השוטר, ראו מאשה אברכוך "שוטר היס"מ תבע 25 אלף שקל מאדם שקילל אותו – והתפשר על התנצלות" המקום הכי חם בגיהנום (7.1.2021).

57 מרדכי קרמניצר "המשטרה וזכויות האדם" משפט וממשל ב 159, 160 (1994).

ג. תביעות השוטרים בראי מודל ההליכים ההוגנים

1. (א) מודל ההליכים ההוגנים

מודל ההליכים ההוגנים (Procedural Justice) עוסק במידת ההוגנות הגלומה בדרך שבה שוטרים מיישמים את סמכותם.⁵⁸ הליך זה שם דגש על דרך הפעולה שנוקט השוטר והאם היא הוגנת וראויה, מנקודת מבטו של האזרח המעורב. במרכז של גישה זו ניצבת ההנחה כי כאשר האזרחים חשים שהמשטרה מתנהלת כלפיהם בצורה מכבדת, הם נכונים יותר לשתף עימה פעולה ולציית לחוק.⁵⁹ מודל ההליכים ההוגנים מכיר בכך שיחס מכבד מצד השוטר כלפי האזרח צריך להיות הכלל ולא החריג לו.⁶⁰ למעשה, המודל בוחן את ה"איך" ולא את ה"מה", שכן הוא מתעלם מבחינת תוצאת ההליך, קרי, האם הצליחה המשטרה במשימתה, אלא מתרכז בדרך שבה פועל השוטר.⁶¹ כך למשל, אם אזרח קיבל דו"ח תנועה, המודל יבחן את הדרך שבה ניתן הדו"ח ולא את שביעות רצונו מהתוצאה, כלומר, מתן הדו"ח.⁶²

מחקרים סטטיסטיים מצאו קשר הדוק בין הערכות הנוגעות להוגנות הליכי המשטרה (כלומר, יישום מודל ההליכים ההוגנים) ובין הערכות הנוגעות לגיטימיות המשטרה.⁶³ לגיטימיות המשטרה בוחנת את מידת אמון הציבור במשטרה ואת מחויבות הציבור לציית למשטרה ולחוק.⁶⁴ הערכות הציבור הנוגעות לבחינת ההליכים ההוגנים נמצאו, על פי רוב, כגורם מנבא עיקרי להערכות הנוגעות לגיטימיות המשטרה. בשונה מכך, הערכות הנוגעות לביצועי המשטרה ותפקודה בפועל אומנם נמצאו כגורם משמעותי ומובהק, אך כגורם מנבא שני בחוזקתו לעומת ההליכים ההוגנים.⁶⁵ מכאן שפוטנציאל השימוש במודל זה יכול להוביל לעליית אמון הציבור במשטרה.

58 טל יונתן-זמיר וגלי פרי "מודל ההליכים ההוגנים (procedural justice) בשיטור בישראל: מהו אנו יודעים ומה אנו צריכים לדעת" 167 (להלן: יונתן-זמיר ופרי "מודל ההליכים ההוגנים"). באופן כללי, מודל ההליכים ההוגנים שם במרכז את הפרט ואת עליונותו באמצעות הגבלת הכוח הרב הנמצא בידי הרשויות והכפפתו לשמירה על זכויות אדם. ראו גם הרפז וגולן, לעיל ה"ש 22, בעמ' 47.

59 אמין עזמה ואביטל מנטוביץ "לגיטימיות המשטרה וסיוע לה בקרב בני נוער בסיכון: השוואה בין שיקולים נורמטיביים ובין שיקולים אינסטרומנטליים" משפט, חברה ותרבות ד: משפט ומשטרה 237, 240-241 (נעמי לבנקרון ותמר קריכלי-כץ עורכות 2021).

60 Daniel S. Nagin & Cody W. Telep, *Procedural Justice and Legal Compliance: A Revisionist Perspective*, 19 CRIMINOLOGY & PUB. POL'Y 761, 761-786 (2020)

61 יונתן-זמיר ופרי "מודל ההליכים ההוגנים", לעיל ה"ש 59, בעמ' 169.

62 שם.

63 שם, בעמ' 172-173.

64 עזמה ומנטוביץ, לעיל ה"ש 59, בעמ' 239.

65 הרפז וגולן, לעיל ה"ש 22, בעמ' 95-96; יונתן-זמיר ופרי "מודל ההליכים ההוגנים", לעיל ה"ש 58, בעמ' 173.

1. (ב) מודל ההליכים ההוגנים מנקודת מבטו של האזרח

במודל ההליכים ההוגנים המענה לשאלה האם השוטר פעל בהוגנות נבחן על פי ארבעה פרמטרים:⁶⁶ הראשון, האם התנהלות השוטר עם האזרח שבא עימו במגע נעשתה בצורה מנומסת ומכבדת ותוך שמירה על זכויות המעורבים וכיבודן; השני, האם קבלת החלטה של השוטר נעשתה בצורה ניטרלית וללא יחס מפלה. וכן האם נעשתה בצורה שקופה, שיכולה להוכיח את הפעולה הניטרלית מצד השוטר; הפרמטר השלישי בוחן האם השוטר נתן לאזרח הזדמנות להשמיע את קולו ועמדתו לפני שקיבל החלטה בעניינו; והפרמטר הרביעי והאחרון בודק את אמינות מניעיו של השוטר בעת השימוש בסמכותו.⁶⁷ ארבעת הפרמטרים יחדיו הם שמשקפים את תחושת הפרט בדבר הוגנות הדרך שבה פעל השוטר בעת הפעלת סמכותו; וכמו כן, כאמור, יישומם על ידי השוטרים יכול להגביר את הלגיטימיות של המשטרה כארגון בקרב הציבור.

1. (ג) מודל ההליכים ההוגנים מנקודת מבטו של השוטר

כאמור, ניתוח מודל ההליכים ההוגנים עוסק בהערכה הסובייקטיבית של הפרט. ממחקרים שבחנו את הנושא עולה כי אזרחים תופסים את מודל ההליכים ההוגנים באופן שונה מהשוטרים.⁶⁸ מחקר שבוצע בישראל הראה כי בשונה מהאזרחים, השוטרים סבורים שלגיטימיות המשטרה נובעת בראש ובראשונה מביצועיה בפועל, וכי הוגנות הדרך שבה הם פועלים במסגרת תפקידם משפיעה, אך בעוצמה נמוכה יותר, על לגיטימיות המשטרה.⁶⁹ מכאן נראה שלתפיסתם, אמון הציבור והלגיטימיות הציבורית נובעים בעיקר מביצועים טובים בשטח והעמדת עבריינים לדין, וכי הפעלת סמכות בצורה הוגנת היא גורם נלווה, ולא גורם מרכזי.⁷⁰

ממחקר שערכו יונתן-זמיר והרפז בישראל, אשר כלל מדגם של 571 שוטרי שטח, עלה שקיימת תמיכה גבוהה יחסית בקרב השוטרים ברעיון של מודל ההליכים ההוגנים וביישומו בעת מגע ומפגש עם אזרחים.⁷¹ במסגרת מחקרם, נמצא כי ארבעה משתנים בנתוני השוטרים משקפים קשר חיובי ומובהק סטטיסטית עם תמיכה במודל זה: הראשון, שנות ניסיון במשטרה; השני, לגיטימיות עצמית, כלומר, ביטחון עצמי מקצועי ואמונת השוטר כי הסמכות שהופקדה בידיו נכונה וצודקת מבחינה מוסרית; השלישי, אמונה

66 Steven L. Blader & Tom R. Tyler, *A Four-Component Model of Procedural Justice: Defining the Meaning of a "Fair" Process*, 29 PERSONALITY & SOC. PSYCH. BULL. 747, 748-755 (2003)

67 באדי חסיסי ויעל ליטמנוביץ "משילות ויעילות בשיטור מיעוטים בחברות שסועות: נקודת המבט של מפקדי תחנות משטרה על החברה הערבית בישראל" משפט, חברה ותרבות ד: משפט ומשטרה 265, 266, 287-286 (נעמי לבנקרון ותמר קריכלי-כץ עורכות 2021); עזמה ומנטוביץ, לעיל ה"ש 59, בעמ' 240.

68 יונתן-זמיר ופרי "מודל ההליכים ההוגנים", לעיל ה"ש 59, בעמ' 182-184.

69 שם.

70 שם.

71 שם.

במידת התמיכה הציבורית שמקבלת המשטרה; הרביעי, מוצאו של השוטר – נמצא כי שוטרים ממוצא דרוזי או ערבי הביעו תמיכה רחבה יותר במודל ההליכים ההוגנים, לעומת השוטרים ממוצא יהודי.⁷²

לאור תוצאות המחקר הנ"ל, ייתכן כי הכשרות בשלבים מוקדמים של הקריירה המשטרתית תוכלנה לחזק את התמיכה במודל ההליכים ההוגנים בקרב מספר רב של שוטרים. כמו כן, מתוצאות המחקר ניתן להצביע על פער בין הנחת המוצא של השוטרים, שלפיה הקשר בין מודל ההליכים ההוגנים ובין הלגיטימיות שהציבור מפגין כלפי המשטרה הוא משני, לבין הנחת המוצא של האזרחים המצביעה דווקא על יישום מודל ההליכים ההוגנים כגורם עיקרי לגיטימיות המשטרה. פער זה עלול להיות משמעותי בשטח, וייתכן כי בכוחו להוביל לכך שאותה סיטואציה עובדתית תקבל פרשנות שונה בהתאם לנקודת המבט הרלוונטית.

כעת נעבור לניתוח תביעות השוטרים בהתאם לארבעת הפרמטרים העומדים בבסיס מודל ההליכים ההוגנים, ונבחן את המסקנות באשר לפער התפיסתי בין האזרח לשוטר. לאור המסקנות ננסה להסביר את הפער התפיסתי בין האזרחים לבין השוטרים באשר לתביעות השוטרים. נציג את נקודת מבטו של האזרח, לעומת זו של השוטר.

2. תביעות השוטרים בפריזמת מודל ההליכים ההוגנים

כאמור, מודל ההליכים ההוגנים בוחן ארבעה פרמטרים שלפיהם מתגבשת תחושת הפרט בדבר הוגנות ההליך. יישום המודל על תופעת תביעות השוטרים עשוי להסביר את היווצרות הפער התפיסתי בין השוטר לאזרח באשר לעבודת השוטר, ולהוות ראשית כיוון כיצד ראוי ליישבו.

הפרמטר הראשון בוחן האם התנהלות השוטר עם האזרח שבא עימו במגע נעשתה בצורה מכבדת ותוך שמירה על זכויותיו. על פי רוב, תביעות השוטרים נובעות מביקורת וגידופים בשל תחושתו של האזרח שהתנהלות השוטר בעניינו לא נעשתה בצורה מכבדת, ולחלופין שזכויותיו לא נשמרו כראוי. "כך למשל, שוטר [...] תבע גמלאית של המשטרה על סך 25 אלף שקלים לאחר שזו כתבה בפרופיל שלה כי עיכב אותה בעת רישום דו"ח במקום לשלוח אותה אליה בדואר, למרות שהבהירה לו כי היא ממהרת לוותר עם חתול גוסס באוטו".⁷³ מקרה זה ממחיש את הביקורת שבמודל ההליכים ההוגנים, שכן הגמלאית הנתבעת אינה משיגה על רישום הדו"ח, אלא על הדרך שבה הוא ניתן ועל הפגיעה בזכותה לנוע בחופשיות לצורך הטיפול הנחוץ.

הפרמטר השני בוחן האם קבלת ההחלטה של השוטר נעשתה בצורה ניטרלית, ללא יחס מפלה ובשקיפות. לעיתים האזרח חש כי החלטת השוטר אינה ניטרלית אלא

Tal Jonathan-Zamir & Amikam Harpaz, *Police Understanding of the Foundations of Their Legitimacy in the Eyes of the Public: The Case of Commanding Officers in the Israel National Police*, 54 BRIT. J. CRIMINOLOGY 469 (2014).

73 אברכורן "שוטרי ישראל נגד הציבור", לעיל ה"ש 17.

שרירותית ולכן הוא בוחר לבקר את התנהלות השוטר כלפי כולי עלמא.⁷⁴ להלן דוגמה מאחד התיקים שבהם ייצגנו במסגרת הקליניקה. באותו מקרה, שוטר תנועה מתנדב עצר את רכבה של פעילה חברתית בולטת בהפגנות בלפור. הפעילה שידרה את המעצר בשידור חי ברשתות החברתיות ושיתפה בתחושתה שמדובר בעיכוב שרירותי ולא מוצדק על רקע פעילותה החברתית והפוליטית. במהלך הסרטון הפעילה השתמשה במילים בוטות והטיחה בשוטר האשמות קשות. השוטר שחרר אותה לדרכה, אך בשל העימות הקיצוני שנוצר ביניהם שב ועצר אותה כעבור רבע שעה בצד הדרך. התנהלות זו העצימה את תחושתה של האזרחית שמדובר בהתנכלות ולא בפעולת שיטור ניטרלית רגילה.⁷⁵ הפרמטר השלישי בוחן האם השוטר העניק לאזרח הזדמנות להשמיע את קולו ועמדתו לפני שהתקבלה ההחלטה בעניינו. לעיתים קרובות, האזרח חש כי קולו לא נשמע ואין התייחסות ממשית לעמדתו או לעובדות שהוא מבקש להציג. כך למשל, באחד התיקים שאנו מייצגים, מפגינה שהשתתפה במחאה נגד מדיניות הקורונה הובלה למתחם שסגרו השוטרים ולא הותרה יציאה ממנו, עקב כך היא לקתה בהתקף חרדה.⁷⁶ המפגינה פנתה לשוטר שהיה במקום וביקשה ממנו בתחנונים שיאפשר לה לצאת מהמתחם הסגור, תוך שהיא מפרטת בפניו את הקשיים והמצוקה הנפשית שהיא חשה, אך לטענתה נתקלה ביחס משפיל ומזלזל. בעקבות זאת המפגינה פרסמה פוסט ביקורתי המבקש להביע את המצוקה והתסכול שחשה וציינה שהשוטר התנהג בצורה בלתי אנושית, ועל כך נתבעה.⁷⁷ הנתבעת ביקשה להבהיר שמטרת הפוסט הייתה לגרום למשטרה ולמקבלי ההחלטות להבין את החשיבות שבשיח ובהקשבה לאזרחים בעלי צרכים מיוחדים ולעורר מודעות ציבורית בנושא. ביישבת קדם-המשפט בדיון בלתי פורמלי מחוץ לפרוטוקול, הדגישה הנתבעת שלא הייתה לה כל כוונה לפגוע בשוטר באופן אישי ואילו רק ניהל איתה שיח במהלך ההפגנה ואפשר לה להשמיע את קולה, היא לא הייתה מרגישה צורך למתוח ביקורת ברשתות החברתיות.⁷⁸

הפרמטר הרביעי בודק את אמינות מניעיו של השוטר בעת השימוש בסמכותו. על-פי רוב, האזרח חש כי השוטר פועל ממניעים לא מהימניים ולא מבוססים, זאת בעיקר כאשר מדובר בהפעלת הסמכות לשימוש מופרז בכוח או במקרים שבהם אין צורך להשתמש

74 נספח 1 לכתב תביעה בת"א 65911-09-19 סספהון נ' יאיו (26.9.2019) (להלן: כתב תביעה סספהון נ' יאיו).

75 ת"א (שלום כ"ס) 70508-07-20 ישעיהו נ' נחמן (12.9.2022). השוטר שנעלב והודעזע מהאשמות שהטיחה בו האזרחית הגיש נגדה תביעת לשון הרע, בית המשפט דחה את מרבית התביעה הנוגעת לקללות ולגידופים וקיבל את חלקה הקטן בנוגע לאמירות שייחסו לשוטר שחיתות ועבריינות.

76 ס' 3 לכתב הגנה בת"א 9501-06-21 מודרה נ' בינשטוק (10.11.2021) (להלן: כתב הגנה מודרה נ' בינשטוק).

77 כתב תביעה בת"א 9501-06-21 מודרה נ' בינשטוק (3.6.2021).

78 ס' 3 לכתב הגנה מודרה נ' בינשטוק, לעיל ה"ש 76. במקרה זה ציין בית המשפט שהוא מעריך את עבודתם הקשה של השוטרים ואת התנאים שהם מתפקדים בהם, ועם זאת נוכח חשיבות הערך של ביקורת ציבורית על רשויות החוק המליץ לשוטר למחוק את תביעתו, והשוטר אכן עשה כהמלצת בית המשפט, ראו עמ' 2-3 לפרוטוקול הדיון מיום 6.10.2022, שם.

בסמכות.⁷⁹ לדוגמה, במחאת יוצאי אתיופיה, מפגינים תיעדו את ההפגנה בשידור חי ברשתות החברתיות, בגין התיעוד נעצר אחד מהם שלא כדין על ידי אחד השוטרים.⁸⁰ וכך מחאה שעוסקת בביקורת על התנהלות המשטרה, הובילה אזרח למעצר שלא כדין, ובהמשך גם הוגשה נגדו תביעת דיבה אישית על ידי אותו שוטר. בדיעבד הובהר כי לא הייתה כל עילה למעצר. הגשת תביעת דיבה נגד אזרח בהמשך ישיר למעצר ללא עילה, מדגימה את התקיימותם של ארבעת הפרמטרים שלפיהם מתגבשת תחושת הפרט בדבר הוגנות ההליך וכיצד מעמיק הפער בין האזרח לשוטר.

לרוב, הביקורות והגידופים שמפרסמים אזרחים ברשתות החברתיות נובעים מתחושותיהם שבעניינם הופר מודל ההליכים ההוגנים; הביקורות מתייחסות בעיקר לדרך שבה הופעלה הסמכות, ולא לתוצאתה.

בחירתו של השוטר לתבוע את האזרחים שביקשו להשמיע את קולם ברשתות החברתיות, כדי להשיג על הפרת ההליך ההוגן, רק מובילה להחרפת תחושת חוסר ההוגנות שהם חשים לאחר הסיום הפורמלי של אותה תקרית,⁸¹ הן כלפי השוטר והן כלפי מוסד המשטרה בכללותו.⁸² משכך, על פי המחקרים שהוזכרו בפרק ב, יש לכך השפעה גם על לגיטימיות המשטרה בעיני הציבור. במודל ההליכים ההוגנים אין עדיין פרמטר העוסק בתחושת אי-הצדק וחוסר ההוגנות הטמונים בתביעה אזרחית מצד שוטר ובמנותק מתפקידו הציבורי כלפי אזרח שהטיח בו ביקורת. אנו סבורים כי יש לכלול במודל גם פרמטר שיעסוק בתחושת ההוגנות לאחר המעשה, ואף להרחיבו לבחינת התנהלות השוטרים גם לאחר המפגש עם האזרח. היות שתחושת האזרח לגבי הוגנות השוטר מעוצבת גם מפעולות שנעשו בדיעבד כדוגמת תביעות השוטרים. שכן, על פי רוב, האזרחים הנתבעים מעירים על הדרך שבה הופעל הכוח המשטרתי, ובעקבות כך מופעלת נגדם תביעה אזרחית, במימון המשטרה.⁸³

יתר על כן, מבחינה של תופעת תביעות השוטרים בראי מודל ההליכים ההוגנים עולה הפער התפיסתי בין האזרח לשוטר, המתעצם כתוצאה מהתופעה. בעוד שהאזרח סמוך ובטוח כי תביעת השוטר מגבירה את חוסר ההוגנות, מעמיקה את פערי הכוחות הקיימים, וכי אינה מוצדקת או ראויה, הרי שהשוטר סבור שאם התנהל כראוי, אין כל הצדקה לפגיעה בשמו הטוב, והוא רשאי לתבוע תביעה אזרחית בגין הביטויים

79 דוגמה רלוונטית לכך היא פרשת פלנוב. ראו תא"מ (שלום ת"א) 20-05-65643 פלנוב נ' ורד, פס' 38 לפסק הדין (נבו 8.12.2021); מאשה אברברוך "יום ההיי טק שנתבע על ידי שוטר על הפצת סרטון, יקבל 20 אלף שקל": אתרום את הסכום לסיוע משפטי" המקום הכי חם בגיהנום (9.3.2021); מאשה אברברוך "השתקה משטרתית: שוטר שביצע מעצר אלים בפארק תובע אזרחים שצילמו ושיתפו את הסרטון" המקום הכי חם בגיהנום (9.8.2020); אסף שמואלי "שיטת המצליח של השוטרים הסתיימה במפח נפש שעלותו 35 אלף שקל" The Marker (11.3.2021).

80 נספח 1 לכתב תביעה טספהון נ' יאיו, לעיל ה"ש 74.

81 וייס "אין לי כסף לעו"ד", לעיל ה"ש 1.

82 שם.

83 שם. למען הדיוק, מדובר במימון המשטרה הממומנת בעצמה מכספי משלמי המיסים, קרי, הציבור. ראו גם לוי "העיומותם עברו לרשת", לעיל ה"ש 1.

הבוטים שהובעו כלפיו.⁸⁴ שכן, הליך הוגן הוא אך גורם משני ללגיטימיות הציבורית, ולכן התועלת האישית שבהליך לצד התועלת המוסרית של שמירה על שמה הטוב של המשטרה, מצדיקות את ניהולו.

כמו כן, המימון המוסדי שניתן לתביעות השוטרים, ככל שניתן, ממחיש את הפער שבין תפיסת דמות השוטר התובע בראי המשטרה, ובין תפיסת דמות השוטר התובע בעיני הציבור באשר לחשיבותו של מודל ההליכים ההוגנים ומידת השפעתו על אמון הציבור במשטרה.⁸⁵ לאור תפיסת המשטרה כי הוגנות ההליך חשובה אך משנית, קיומו של מנגנון מימון תביעות השוטרים, שטמון בו פוטנציאל רב להגברת תחושת חוסר ההוגנות, אינו פוגע בלגיטימיות באופן כה משמעותי שעדיף להימנע מהפעלתו מלכתחילה. לדידה של המשטרה, כל עוד תפקודה כפן הביצועי עומד בדרישות הציבור, לגיטימיות המשטרה תתקיים, גם אם ישנו מנגנון תביעות אזרחיות המוביל את האזרח המבקר והמגדף לבית המשפט לאחר שהעיר על הפרת מודל ההליכים ההוגנים. יתרה מכך, מנגנון מימון תביעות השוטרים, לתפיסת המשטרה, נועד לחזק את אמון הציבור במשטרה, זאת משום שהוא מאפשר לשוטרים להתמודד עם ביקורות לא מוצדקות שמכפישות את המשטרה, להוכיח שפעלו כראוי ולטהר את שמם.

ד. כתיבום הפעורה ביניהם – האם ניתן לגשר על הפער בין השוטרים לאזרחים?

תביעות השוטרים מבקשות לערער על מוסכמות היסוד שבבסיסו של החוזה הבלתי כתוב בין האזרח ובין רשויות החוק, שאחד מעיקריו הוא שהמפגש עם שוטר יקרה כאשר מתבצעת הפרה של חוק פלילי מצד האזרח או כאשר הוא יידרש לשמירה והגנה. לנוכח התופעה של תביעות שוטרים, מוצאים עצמם אזרחים מן השורה בעמדת הנתבעים, רק משום שביקשו להגן על החוק ולבקר התנהלות אשר לתפיסתם מסכנת את שלטון החוק ופוגעת בזכויות אדם, ללא חשד לעבירה פלילית מצידם. כאמור, ייתכנו גם מקרים, לא מועטים, שבהם תביעת דיבה מצד השוטר תהא מוצדקת, ולכן לטעמנו הפתרון אינו נעוץ בסגירת נתיב זה בעבור שוטרים, אלא בהבנה מעמיקה של משמעות התביעות הללו לגבי עיצוב דמותו של השוטר ודמותה של המשטרה במערכת היחסים עם האזרחים, וההכרה כי הן אינן אירוע פרטי המנותק ממערכת יחסים ציבורית זו.

בניגוד לתביעות דיבה פרטיות המבוססות לרוב על היכרות מוקדמת או על סכסוך פרטני מובהק בין הצדדים, בחלק גדול מתביעות השוטרים, מדובר במקרים שבהם

84 זו גם עמדת משטרת ישראל, כפי שעמדה על כך בתגובתה "שוטר הוא אזרח מן המניין וגם לשוטר שמורה הזכות, ככל אדם אחר, להגיש תביעה אזרחית באם חש כי אדם נהג כלפיו שלא כחוק וכפרט במקרים של דיבה ולשון הרע", ראו אברבורך "השאלה הבסיסית", לעיל ה"ש 1.

85 דו"ח הוועדה המייעצת, לעיל ה"ש 23, בעמ' 85.

אין היכרות מוקדמת או סכסוך ישיר עם השוטר התובע.⁸⁶ האזרחים נחשפים ברשתות החברתיות לסרטונים המתעדים התנהלות משטרתית ומביעים את דעתם. חיווי דעה זה, אשר לרוב לא מוקדשות לו מחשבה יתרה או הבנה מעמיקה באשר להיקף הפרסום, מזמן לאזרח שומר החוק מפגש עם השוטר שאותו ביקרו, לא בתחנת משטרה, לא באמצעות משלוח דו"ח או התראה הביתה, אלא בזימון לבית משפט וכדרישה לתשלום כספי לכיסו האישי של השוטר. כל סט הכלים המוכר לאזרחים להתמודדות עם המשטרה גם כאשר צייתו לחוק וגם כאשר הפרו אותו, נזנח. השוטר, שתפקידו להיות שומר החוק ונציג רשויות האכיפה, הופך באחת ליריב בבית המשפט במסגרת הליך אזרחי. מפגש זה כרוך בעלויות כספיות לאזרח ובכל המורכבות הכרוכה בניהול הליך משפטי.

המעבר מהתמודדות עם רשויות החוק ודמות השוטר במרחב הפלילי שבו האזרח יודע כי אם עבר עבירה – ייענש, למצב שבו התנהלותו החוקית של האזרח במרחב הווירטואלי יכולה להפוך לעוולה, הוא מורכב ובלתי מובן עבור האזרח הפשוט. כיצד ייתכן ששוטר לובש מדים מְזַמְנֵנו לבית המשפט ודורש תשלום לכיסו הפרטי בגין אמירה ביקורתית שהביע נגד הרשויות?⁸⁷ המעבר מעבירה לעוולה אינו רק מעבר אולם בבתי המשפט או מעבר תחום התמחות של עורך הדין שהנאשם או הנתבע נדרש לשכור – המעבר הוא מהותי ומייצר מפגש טעון ומורכב עבור האזרחים הנתבעים בהליכים אלה. השוטרים, מצידם, מבקשים להגן על שמם הטוב שנפגע, אך בתביעות השוטרים הללו מועבר לאזרחים הנתבעים, וכן לכלל הציבור, מסר ברור: מי שיבחר להתעמת עם המשטרה או לבקר אותה – ייענש, ועל כן בעיני הציבור תביעות אלה נחזות "כתביעות השתקה".

ניתוח תופעת תביעות השוטרים בראי התרבות הארגונית של המשטרה ובראי מודל ההליכים ההוגנים יכול לשמש מורה נבוכים המסביר כיצד מלכתחילה נוצר הפער בין שוטרים לאזרחים, ומחדד את העובדה שתביעות השוטרים הן אינן הפתרון לפער זה אלא אמצעי נפיץ להגברתו. הפנמה ויישום של מודל ההליכים ההוגנים יכולים להוות מפת דרכים לתיקון ופיוס בין האזרחים למשטרה, ולשמש אמצעי שבו מלכתחילה תצומצם הביקורת על המשטרה ומכאן גם יימנעו כאבם ותסכולם של השוטרים המבוקרים, אשר כאמור היו, לא פעם, יעד באופן אישי לביקורת שנועדה לארגון כולו.

לרוב, הפוסט, הסרטון או התגובה הקצרצרה הם קצה הקרחון של מערכת יחסים מורכבת בין האזרחים למשטרה, הם יכולים לקפל לתוכם שנים של תסכול שנצבר בגלל גילויי גזענות כמו במקרה של יוצאי אתיופיה או בגלל מצוקה כלכלית וחוסר ודאות במקרה של מחאות הקורונה. הפוסט או התגובה הם המשך ישיר של הפער והתחושות

86 ס' 4 לכתב תביעה שושן נ' אסף, לעיל ה"ש 56; ס' 3-7 לכתב תביעה בת"א 57288-08-20 פריצרט נ' ניסימפור (27.8.2020); ס' 7 לכתב תביעה בת"א 21822-05-21 רחמים נ' בן אבו (6.6.2021).

87 לרוב הסעד המבוקש בתביעות אלה הוא פיצוי כספי, אולם בחלק לא מבוטל של ההליכים מסתפקים התובעים בהסרת הפרסום ו/או התנצלות מצד הנתבע במסגרת הליכי פשרה. ראו המקורות המוזכרים לעיל בה"ש 56 והטקסט הנלווה.

שהוצגו במודל ההליכים ההוגנים, אמירות כדוגמת "שוטר עלוב" או "שוטר מושחת" לא נאמרו בחלל ריק, ויש לקרוא אותן תוך התייחסות לארבעת הפרמטרים של מודל ההליכים ההוגנים שהצגנו לעיל. מורכבותה של מערכת יחסים זו אינה יכולה להתברר ולקבל מענה מלא במסגרת הליך אזרחי של תביעת דיבה, הן בעבור השוטר ששמו נפגע והן בעבור האזרח המבקר. לדעתנו, תביעות אלה הן רק המשך טרגי למערכת היחסים הזו, המעמיק את הפער ומוביל להסלמה. אנו סבורים כי זיהוי תביעות השוטרים כסוגיה מדאיגה ומפלגת ולא כפתרון לבעיית הביקורת על המשטרה יוביל להסדרת התופעה, ועשוי להיות נקודת מפנה שתוביל לגיבוש התנהלות חדשה בין אזרחים לשוטרים באופן שיצמצם את הפער התפיסתי שהצגנו במאמר.

השאלה ביחס ליכולת לגשר על הפער שעולה מניתוח תופעת תביעות השוטרים בהתאם לספרות המחקרית העוסקת בתרבות הארגונית של המשטרה ובמודל ההליכים ההוגנים, נוגעת, בראש ובראשונה, בצורך בצמצום הפער התפיסתי בין עמדת המשטרה באשר לתביעות השוטרים ובין תחושת האזרחים הנובעת מקיומן. זהו אינטרס ציבורי חשוב כשלעצמו. בסופו של דבר, מטרת המשטרה היא לרכוש את אמון הציבור, והאינטרס של הציבור הוא להצליח לתת אמון במשטרה, גם לאור ההבנה שהיא יכולה לפגוע בזכויותו בהתאם לצורך. משכך, ראוי למצוא את הדרכים שבהן ניתן יהיה לצמצם את הפערים התפיסתיים, על מנת להוביל למטרה המשותפת, של חיזוק האמון הציבורי במשטרה ובשוטריה, ובה בעת גם שמירה על כבודם של האזרח והשוטר.

מתוך ההבנה שהמשטרה כארגון היא חלק בלתי נפרד הן מהבעיה והן מהפתרון, ניתן לצמצם את הפער התפיסתי באמצעות כמה צעדים. בראש ובראשונה ומעבר לגבולות מאמר זה, אנו סבורים כי לצד יישום מודל ההליכים ההוגנים וההבנה שיש חשיבות רבה לאופן שבו חווים האזרחים את המפגש שלהם עם המשטרה, יש חשיבות רבה גם בצמצום הביקורת על המשטרה. צמצום של תחושות הניכור, היעדר הניטרליות או המהימנות, ינמיך את להבות הביקורת הציבורית ואת השיח הביקורתי הנוקב ומכאן גם את מספר תביעות הדיבה.

אך בהינתן העובדה שנקודות החיכוך הרבות בין שוטרים לאזרחים עדיין קיימות, והשיח הפרוץ ברשתות עודנו מתקיים, יש לחשוב על האיזון בין זכותם של השוטרים להגן על שמם הטוב לבין המחיר הציבורי הכבד שמשלם הארגון על עצם קיומן של תביעות אלה וההשפעה על האופן שבו נתפסת דמות השוטרים בעקבות כך. אחת הדרכים לכך היא הסדרה של הנושא ומעקב ופיקוח על האופן שבו תביעות אלה מתנהלות. הן באמצעות ייצוג על ידי המדינה בתביעות אלה במקרים חשובים ועקרוניים והן באופן שבו ניתן הסיוע במימון לשוטרים המבקשים לתבוע באופן פרטני. בנהלים הפנימיים של הפרקליטות נקבע כי הפרקליטות תעניק ייצוג משפטי לשוטרים אך במקרים חריגים:⁸⁸

88 דו"ח הוועדה המייעצת, לעיל ה"ש 23, בעמ' 78.

יש מקום – במקרים חריגים המתאימים לכך – שבאי כוח המדינה ייצגו את עובד הציבור – בתביעה אזרחית שתוגש על ידו, בגין עוולות שעיקרן לשון הרע והתנכלות, זאת כשיש בניהול ההליך כאמור גם עניין ציבורי מערכתית-כללי החורג מהעניין האישי של עובד הציבור [...] ככלל, ייצוג יינתן אך ורק במקרים בהם הפגיעה בעובד בציבור הינה חמורה במיוחד או שמדובר בפגיעה שיטתית החוזרת על עצמה.⁸⁹

בנוגע לעניין המימון צוין כי "משרד המשפטים אינו מבחין בין ייצוג השוטר כתובע בתביעה על ידי המדינה לבין מתן מימון לשוטר לרכישת ייצוג משפטי על ידי עורך דין פרטי, שכן הציבור לא מבדיל בין שני המצבים".⁹⁰ ראוי לציין כי במצב שבו המדינה מייצגת, ואין מדובר במימון לייצוג פרטי, הטענות המועלות במסגרת התיק הן "טענות ראויות שתהיינה מקובלות על המדינה".⁹¹ בכך יש כדי לשמור על הממלכתיות המצופה מעובד הציבור ומהשוטר בפרט, גם כאשר מדובר בהליך אזרחי, לכאורה "פרטי", הקשור בקשר הדוק לתפקידו הציבורי. יש בכך גם כדי לצמצם את הפער בזהות הנובע מקיומן של תביעות אזרחיות המנותקות לכאורה מהתפקיד הציבורי ומהאינטרס הציבורי לשמירה על חופש הביטוי ועל הביקורת הציבורית על הגורמים המוסמכים כדין להפעלת כוח. בשנת 2018 התפרסם דו"ח של הוועדה המייעצת לבחינת היקף הסיוע המשפטי שניתן לשוטרים (להלן: "הוועדה המייעצת").⁹² תפקידיה של הוועדה היו, בין היתר, לבחון את הסיוע המשפטי שניתן לשוטרים וכן לשקול שינויים בהיקף הזכויות לקבלת סיוע משפטי במקרים מתאימים.⁹³ בדו"ח הוועדה המייעצת הומלץ לבחון בשנית את המדיניות הנוקשה של משרד המשפטים, בשל הפער שנוצר מפרקטיקת הגשת תביעות הדיבה בידי השוטרים באופן עצמאי.⁹⁴ אולם, נציין כבר עתה כי כל ההמלצות שנתאר להלן הוכפפו למדיניות שתתגבש בהמשך בדו"ח ועדת ארבל שבאותם ימים טרם גובשה.⁹⁵ בדו"ח הוועדה המייעצת הוצע כי משרד המשפטים ישקול להרחיב במידה סבירה את המקרים שבהם המדינה תיטול על עצמה את ייצוגם של שוטרים אשר נפגעו מלשון הרע ומביוש, או שתאפשר מימון תביעות כאמור שינהלו עורכי דין פרטיים.⁹⁶ כמו כן, ניתנה המלצה לקביעת נוהל משולב של המשטרה עם משרד המשפטים שבה נכללה הוראה שלפיה "אם הוועדה תשתכנע שהפרסום הוא אכן בגדר לשון הרע, ויש בו פגיעה משמעותית בשוטר, לרבות פוטנציאל השפעה על אורחות חייו ועל משפחתו, ואין די בהסרת הפרסום או שלא ניתן להסיר את הפרסום, והשוטר מעוניין בהגשת

89 שם.

90 שם, בעמ' 15.

91 שם, בעמ' 78.

92 שם, בעמ' 1.

93 שם, בעמ' 5.

94 שם, בעמ' 84-85.

95 שם, בעמ' 85.

96 שם, בעמ' 84-85.

תביעה – תהיה הוועדה מוסמכת להמליץ לוועדה שבמשרד המשפטים לייצג את השוטר בתביעה".⁹⁷ כמו כן נקבע שבמצבים של סירוב לייצוג, תוענק הלוואת מימון, ואם השוטר יפסיד בתביעתו – הוא יאלץ להחזיר את ההלוואה, אך אם יזכה בהליך הוא יעביר למדינה את הוצאות המשפט שייפסקו.⁹⁸ נוסף לאלה, נקבע כי שוטר שתבע אזרחית וזכה בתביעתו רשאי לבקש את השתתפות המדינה בהוצאות משפטו, אם ההוצאות שנפסקו אינן מספיקות לכיסוי ההוצאות שנגרמו בפועל.⁹⁹

ועדת ארבל הוקמה כדי להתמודד עם תופעת הפרסומים הפוגעניים – פגיעה בפרטיות או בשם הטוב – ברשת האינטרנט כלפי נושאי משרה ציבורית.¹⁰⁰ בדו"ח הוועדה אין הרחבה בעניין מתן ייצוג משפטי רחב יותר, במימון המדינה או מטעמה, לתביעות בעניין הוצאת לשון הרע ופגיעה בשם של שוטרים.¹⁰¹ הדו"ח עסק בעיקר במתן אפשרויות לעובדי ציבור שאינם נהנים מהאפשרויות המוצעות לשוטרים ולעובדים סוציאליים.¹⁰² עוד צוין כי "במקרים בהם הפרסומים על עובדים אלה חורגים מביקורת מותרת וסבירה, ובפרט במקרים בהם מדובר בהשתלחות או השמצות המתייחסות למרחב הפרטי של העובד אשר יוצרת פגיעה משמעותית באורח חייו, באי כוח המדינה מייצגים את עובד הציבור בתביעה האזרחית בגין עוולות שעיקרן לשון הרע והתנכלות".¹⁰³ לתפיסתה של הוועדה, זהו אמצעי חריג למקרים המצדיקים את השימוש בו. כמו כן, הוועדה ציינה את אפשרות הפנייה למחלקת הסייבר בבקשה להסרת התוכן הפוגעני.¹⁰⁴ הוועדה אף התייחסה לוועדה הפנימית שהוקמה במשטרה המטפלת בפרסומים פוגעניים כלפי שוטרים באמצעות איתור הפרסומים הפוגעניים, ניטורם, טיפול בשוטר הנפגע ומשפחתו, וכן בתגובות המשטרה לפרסומים בתקשורת.¹⁰⁵ לסיכום, דו"ח הוועדה המייעצת השאיר את המצב הקיים בעניין תביעות השוטרים על כנו, אולם הציע לנקוט פעילות הסברתית מחנכת למניעת תופעת ביוש עובדי הציבור, למנות גורם ייעודי בכל משרד ממשלתי לליווי העובד הנפגע, וכן ליווי ותמיכה נפשית במקרים המתאימים, ואף מימון הטיפול בנסיבות מתאימות.¹⁰⁶ אם כן, ההמלצות להרחבת האפשרויות שהציעה הוועדה המייעצת כאמור לעיל נדחו.

בשל הרגישות העולה מההתנגשות המתקיימת בתביעות דיבה של שוטרים בין אינטרסים ציבוריים לזכויות הפרט, נקבעו נהלים קפדניים ביותר אשר יופעלו רק במקרים חריגים,

97 שם, בעמ' 85.

98 שם.

99 שם.

100 הוועדה לגיבוש אמצעים להגנה על הציבור ונושאי משרה בשירות הציבור מפני פעילות ופרסומים פוגעניים, כמו גם ברינות ברשת האינטרנט דין וחשבון 9 (2020).

101 שם, בעמ' 113-114.

102 שם, בעמ' 119.

103 שם, בעמ' 113-114.

104 שם, בעמ' 114.

105 שם, בעמ' 117.

106 שם, בעמ' 121-122.

שבהם עלולה להיות פגיעה משמעותית באורח חייו של השוטר ושהוצאת הדיבה חורגת מביקורת מותרת וסבירה. אם תביעות השוטרים יוגשו רק במקרים אלה, יצטמצם הפער בתפיסת דמות השוטר, כפי שהוסבר במאמר זה. זאת, משום שאם במקרים קיצוניים בלבד תוגש תביעה נגד אזרח שחרג באופן קיצוני מן המותר והוא יובא לבית המשפט, ההליך יהיה מובן וראוי, ולא יפגע באמון הציבור. אולם, לא כך הדבר כאשר מדובר בתביעות דיבה אזרחיות מצד השוטרים המוגשות כעניין שבשגרה, גם במקרים שבהם הפגיעה אינה משמעותית והרושם הציבורי שנוצר הוא התנכלות לאזרח המבקר. עם זאת, בשל זכות הגישה לערכאות של השוטרים, גם במקרים שאינם עומדים בנהלים הקפדניים שקבעה הפרקליטות, מוצע לאפשר לשוטרים לפנות להליך אזרחי פרטי בעניינם, אך זאת ללא הלוואות המימון שאינן מוחזרות אם השוטר מנצח בתביעה. במילים אחרות, מוצע להתייחס לתביעות אלה כמו לכל תביעה אזרחית אחרת, שבה הצד התובע מודע לסיכון שיפסיד בתביעה ויהיה עליו לשלם את ההוצאות הנלוות לה.

לתפיסתנו, ישנה חשיבות בפיקוח ומעקב של המדינה על האופן שבו תביעות הדיבה מתנהלות. נקודת איזון ראויה בין זכות הגישה של השוטר לערכאות לבין העובדה שמדובר בתפקיד ציבורי, וכביקורת על התנהלותו הציבורית וההשלכות הרחביות הנוגעות לכך, היא באמצעות סוגיית הסיוע במימון התביעות ובאיסוף נתונים מקיף ומהימן.

להלן נציע כמה אפיקי פעולה מקבילים. ראשית ייצוג על ידי המדינה, אין כל מקום לפגוע באפשרות שמקרים חמורים בעלי השלכות ציבוריות יהיו מיוצגים על ידי המדינה. שנית, הענקת המימון לתביעות ייקבע על ידי ועדה אשר תפעל על פי קריטריונים ונהלים ברורים, ותהיה מורכבת מנציגי המשטרה, הפרקליטות ומח"ש ולא על ידי ועדה פנימית של המשטרה בלבד. נוסף על כך, גם שוטר אשר יבקש לוותר על הסיוע מטעם הוועדה יידרש לדווח לארגון כי בכוונתו להגיש תביעת דיבה, ככל שהיא עוסקת בזוהותו המקצועית. כלל הנתונים על אודות התיקים המנוהלים על ידי הפרקליטות, העומדים להכרעת הוועדה בשאלת המימון והתביעות המוגשות באופן פרטני אבל עוסקות בתפקידו המקצועי של השוטר, ייאספו וינטרו ויהיו חשופים לציבור הרחב באופן נגיש ונהיר.

מנגנון זה יאפשר לשוטרים להמשיך ולהילחם על שמם הטוב, אך גם יצמצם את הקלות שבה מוגשות התביעות כיום ללא כל פיקוח וראייה מתכללת. הפחתה במספר התביעות האזרחיות "הפרטיות" המוגשות, הקשורות בקשר הדוק לתפקידו של השוטר, עתידה להוביל לצמצום הפער בתפיסת דמות השוטר ולצמצום הניכור בין אזרחים לשוטרים. קביעת בלעדיות לגורם ממלכתי, חיצוני למשטרה, אשר רק הוא יוכל לאשר את מימון או ייצוגן של תביעות דיבה הקשורות בתפקידו של השוטר במקרים המתאימים, תתרום לצמצום הפער ותהווה פתרון ראוי ומאוזן לסוגיה רגישה זו. החלטות אלה אינן יכולות להישאר כשיח פנימי בתוך המשטרה בלבד, רחוק מעין הציבור. כפי שציין עו"ד אבנר פינצ'וק "מעורבות זו מחמירה את פערי הכוחות בין השוטרים התובעים לנתבעים. הלכה למעשה, המשטרה מעודדת את גל התביעות על מנת להשתיק ביקורת ושיח ציבורי על

התנהלותה".¹⁰⁷ מכאן, ניתן להניח כי הפסקת המימון העוקף להנחיות משרד המשפטים יכולה וצריכה לצמצם את היקף התביעה, להאיר באור אחר את התביעות שיתנהלו ובכך להגביר את אמון הציבור במשטרה ובשלטון החוק.

לחלופין או בנוסף, נציע לקיים שיח של הידברות ראויה, שאינה כוחנית, בין האזרחים המבקרים לבין השוטרים הנפגעים והמשטרה.¹⁰⁸ אפשר שתפקידו של "קצין השיימינג" ישתנה ויתמקד בפיוס ובעידוד שיח בריא בין האזרח למשטרה ולא רק בעידוד הגשת תביעות דיבה.¹⁰⁹ שכן, התמקדות במימון תביעות הדיבה אולי משרה על השוטרים תחושת הגנה בטווח הקצר והמייד, אבל היא אינה מבריאה את השיח או מחזקת את דמות השוטר והמשטרה בטווח הרחוק. שיח ישיר ובלתי אמצעי עם אזרחים המבקשים למתוח ביקורת על התנהלות המשטרה, יגביר את האמון ויצמצם את הביקורת המפורסמת ברשתות החברתיות ובכך גם את הפגיעה האישית בשוטרים, עדות לכך מצויה בשיח החופשי המתנהל בחדרי הגישור לאחר הגשת התביעות. אמצעי נוסף להגברת האמון – במקרים שבהם מהביקורת הנוקבת של האזרח יעלה חשש ממשי להתנהגות פוגענית ולא-חוקית מצד השוטר, יידרש בירור הסוגיה באופן הולם.

סיכום

על כתפיו של השוטר מונחת אחריות רבה, השוטר הוא "המפגש" הישיר והראשוני של האזרח עם החוק ומערכת המשפט. הוא הדמות שנועדה לשמור עלינו מכל רע ולעיתים גם מעצמנו. מעמדו זה של השוטר מגיע עם סמכות ועם כוח, וגם עם ביקורת ציבורית. ראוי וטוב היה לו הביקורת הציבורית הייתה נשמעת באופן מכבד ואמיתי ומתקבלת אצל המבוקרים בנפש חפצה לתיקון ומחשבה. אך גם כשהיא אינה כזאת, יש לעצור ולהבין מהיכן היא מגיעה ומדוע.

בהליכים הרבים שבהם ייצגנו, פגשנו אזרחים מופתעים, מודאגים ובעיקר כאובים על כך שהביקורת שביקשו להשמיע מתבררת במסגרת הליך אזרחי, שעלויותיו הכלכליות יקרות מאוד. פגשנו גם שוטרים שכאבו את העלבונות שהוטחו בהם והתפרסמו ברשתות החברתיות.

מטרת המאמר אינה לבטל את הצורך בהגנה על שוטרים מפני השמצות או מפני פגיעה בשמם הטוב, אלא להצביע על הקשיים העולים מתופעת תביעות השוטרים שהתעצמה בעידן הדיגיטלי, ללא מחשבה ודיון ציבורי וארגוני מעמיק. כמו כל בעיה שבוחרים שלא להתמודד עימה, היא מרימה את ראשה ביתר שאת ומייצרת קשיים חדשים ומורכבים יותר. ביקשנו להסביר וליישב את הפער ואת תחושת אי-הנוחות שחשנו בכל

107 "אברבורך" קצין השיימינג אישר לי", לעיל ה"ש 45.

108 כבר, לעיל ה"ש 25.

109 קצין השיימינג יוכל למשל לחשוף את האזרח לתיעוד מצלמת הגוף ככל שהוא מציג תמונה שונה מאשר זו שהוצגה ברשת החברתית ושהאזרח בחר לבקרה. ראו יהושע (ג'וש) בריינר "שוטרים יוכלו להשתמש בתיעוד ממצלמות גוף במסגרת תביעות דיבה נגד אזרחים" הארץ (7.10.2021).

אחד ואחד מן ההליכים האלה, כאזרחים ולא דווקא כמשפטנים, באמצעות ניתוח מודל ההליכים ההוגנים לשיטור הבוחן את התרבות הארגונית במשטרה, זאת מתוך מחשבה שהבנת עולמם של התובעים תסייע לנו להבין את המוטיבציה ליישב עלבונות או ביקורת ציבורית באמצעות תביעות דיבה פרטניות.

מהניתוח עולה כי המפתח לשיפור המצב הקיים נמצא בידיה של המדינה, זו ששלחה את השוטרים לאכוף את הנחיותיה וזו שאמורה להגן על חופש הביטוי של אזרחיה. ככל שהמדינה תפעל באומץ נגד שוטרים אלימים,¹¹⁰ תבחן באופן ראוי תלונות של האזרחים הפונים, ומנגד, תיתן מענה ישיר ומבוקר לשוטרים שהושמצו וגונו ברשתות החברתיות, כפי שהוצע בוועדות שונות מטעם המדינה, ניתן לצפות כי התופעה תפחת. ככל שהמדינה תפעל באופן אפקטיבי, כך היא תסייע להגברת אמון הציבור במשטרה ובשוטרים. כאשר האזרחים הם אלה אשר נדרשים לבצע "משפטי שדה" לשוטרים, שלתפישתם אינם ממלאים את תפקידים כראוי או על פי חוק, אל לנו להתפלא כי גם השוטרים משתמשים בכלים הפרטיים העומדים לרשותם, ושומרים על שמם הטוב ועל כבודם באמצעות הליכים פרטניים. התערבות הוגנת וראויה של המדינה, הן בבידור תלונות הציבור והן בייצוג בלעדי של השוטרים באפיקים אלה, תגביר את האמון, את תחושת המוגנות של השוטרים ושל האזרחים כאחד, ותמנע התפתחותם של יצירי כלאיים שהם אולי כשרים משפטית אבל מעוררים קושי חברתי ומוסרי.

110 מסלול הפנייה למח"ש נתפס בציבור כאפיק שאינו רלוונטי בגלל האחוז הגבוה של סגירת התלונות במח"ש. יתר על כן, הציבור מצפה שהסרטונים הוויראליים יובילו לבידור מטעם הרשויות באופן יזום. ראו יניב קובוביץ "בדיקות חלקיות וענישה קלה אם בכלל: המבקר מתריע על הטיפול באלמות שוטרים" הארץ (5.4.2017); "המבקר: 6,300 תלונות על אלימות – רק 200 שוטרים הועמדו לדין" גלובס (5.4.2017); נעמי צורף "מבקר המדינה: אלפי תיקים שנפתחים במח"ש על התנהגות פסולה של שוטרים – נגנזים" כלכליסט (5.4.2017).